

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

11.DOSSIER

VOORBIJ DE GEZONDHEIDSCRISIS

De ongelijke impact van COVID-19

INHOUD

	Samenvatting	3
	Inleiding	6
1.	Handel – Vrijhandel of rechtvaardige en duurzame handel?	8
1.1.	Situatie vóór de crisis	9
1.2.	Impact van de crisis	10
1.3.	Reactie van het beleid	12
1.4.	Wat moet er gebeuren?	14
2.	Schulden – Naar schuldencrisissen of naar schuldverlichting?	16
2.1.	Situatie vóór de crisis	17
2.2.	Impact van de crisis	19
2.3.	Reactie van het beleid	19
2.4.	Wat moet er gebeuren?	21
3.	Fiscaliteit – Race to the bottom of rechtvaardige fiscaliteit?	20
3.1.	Situatie vóór de crisis	23
3.2.	Impact van de crisis	24
3.3.	Reacties van overheden	24
3.4.	Wat moet er gebeuren?	25
4.	Remittances – Geldtransfers onder druk	28
4.1.	Situatie vóór de crisis	29
4.2.	Impact van de crisis	29
4.3.	Reactie van het beleid	31
4.4.	Wat moet er gebeuren?	31
5.	Publieke financiering – Welke middelen voor internationale herverdeling?	32
5.1.	Situatie vóór de crisis	33
5.2.	Reacties van overheden	35
5.3.	Wat moet er gebeuren?	37
6.	Conclusie	38

COLOFON

Een publicatie van 11.11.11 - Juli 2020

Coördinatie: Femmy Thewissen

Redactie: Marc Maes, Femmy Thewissen, Griet Ysewyn, Flor Didden, Lien Vandamme, Naima Charkaoui • Eindredactie: Schrijf.be

Verantwoordelijke uitgever: Els Hertogen, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel

Vormgeving: Betty Bex - Metronoom • Coverfoto: © Aly Song - Reuters

SAMENVATTING

In ontwikkelingslanden liep de economische impact van de Covid-19-crisis voor op de gezondheidsimpact. De optelsom van een stagnerende handel, de inkomensschok (o.a. door de terugval in remittances en toerisme, de ongeziene kapitaalvlucht en de daling van grondstoffenprijzen), de zich verder opbouwende schuldenlast, de dalende belastinginkomsten en de twijfelende ontwikkelings-samenwerkingsmiddelen laat zich duidelijk voelen in ontwikkelingslanden.

Dit alles kwam bovenop een situatie voor de crisis, gekenmerkt door ongelijke en onrechtvaardige economische verhoudingen. Ongebreidelde vrijhandel ten koste van ecologische en sociale criteria, sluimerende schuldencrisissen in ontwikkelingslanden, afwezige globale coördinatie om belastingontwijking en -competitie aan te pakken, stagnerende ODA-cijfers en ruim onvoldoende aandacht voor de klimaatuitdagingen van ontwikkelingslanden. De ongelijke situatie

waarin veel ontwikkelingslanden en bevolkingsgroepen zich bevinden is echter niet hun keuze, noch hun schuld. Bovendien leidt die ongelijke situatie ertoe dat de economieën van ontwikkelingslanden veel kwetsbaarder zijn voor externe schokken. Daarnaast komt deze crisis bovenop een bestaande crisis. De huidige gezondheids- en economische crises dragen bij aan de kwetsbaarheid voor de klimaat-crisis en zullen de kost van klimaatactie verhogen.

Er zijn stimuli, investeringen en kredieten nodig. En er is nood aan nieuwe financieringsbronnen om de grote overheidsuitgaven te bekostigen. Al die uitgaven houden keuzes in over hoe de wereld er na corona wel of niet zal uitzien. "We won't get back to normal because normal was the problem".

In dit dossier bekijken we de uitdagingen van de inkomenscrisis die rechtstreeks en onrechtstreeks voortvloeit uit de pandemie, en de maatregelen om de pandemie in te perken. We doen dat vanuit enkele invalshoeken waar rond 11.11.11 al jaren actief is: handel en investeringen, schulden, fiscaliteit, remittances en ontwikkelingssamenwerking. Voor die domeinen kijken we naar de volgende vragen: Wat was de situatie vóór de crisis? Hoe verergerde de crisis de situatie? Welke maatregelen nemen of plannen overheden als antwoord op de crisis? Welke maatregelen zijn er volgens 11.11.11 nodig als antwoord op de crisis?

Handel

In de laatste decennia is de mondiale handel sterk veranderd: producten gaan vele malen de wereld rond vooraleer bij de consument terecht te komen, maar toch bracht het internet bedrijven korter bij de consumenten. China werd in 20 jaar tijd de fabriek en het grootwarenhuis van de wereld. Ondertussen bouwden grote handelsmogendheden, met de EU op kop, netwerken uit van vergaande bilaterale handelsakkoorden.

Er zijn stimuli, investeringen, kredieten en nieuwe financieringsbronnen nodig om de overheidsuitgaven te bekostigen. Al die uitgaven houden keuzes in over hoe de wereld er na corona wel of niet zal uitzien.

Toen in China Covid-19 uitbrak, verbreidde de economische impact zich sneller dan het virus zelf. Ontwikkelingslanden die sterk afhankelijk zijn van enkele exporten werden erg getroffen. De wereldwijde handel kromp met bijna 20%. Plots was het ieder voor zich om aan de nodige medische uitrusting te geraken. Nadien kwamen er internationale oproepen om de handel zo veel mogelijk open te houden, vaak zonder veel acht te slaan op de sociale omstandigheden.

Ondertussen gaat de aandacht naar economisch herstel en weerklinkt de roep naar verdere liberalisering van de wereldhandel. Maar de crisis heeft ook vele kwetsbaarheden blootgelegd. Economische belangen gaan voor op mensenrechten, sociale en milieukosten worden amper in rekening gebracht, de besluitvorming in het handelsbeleid blijft te gesloten.

Handelsbeleid mag zich niet langer beperken tot meer liberalisering maar moet ervoor zorgen dat handel op een concrete en positieve wijze bijdraagt aan duurzame ontwikkeling.

Schulden

De economische crisis die voortvloeit uit de Covid-19-crisis verergerde de schuldencrisis die al in 2013-2014 voor sommige landen in het Zuiden begon. De totale schuld van de landen in het Zuiden bereikte eind 2018 een hoogtepunt met 193% van het bbp, tegenover 100% in 2008. Het hoogste niveau ooit.

Er is een verband tussen de toenemende schuldenlast en de daling van de overheidsuitgaven voor publieke diensten: tussen 2014 en 2018 daalden

de overheidsuitgaven voor openbare diensten in Latijns-Amerika en de Caraïben bijvoorbeeld met 18,42%, en in Sub-Sahara Afrika met 13%. Begrotingsbesparingen om te kunnen voldoen aan schuldaflossingen maken dat de schuldenlast bijzonder zwaar weegt op de schouders van de meest kwetsbare groepen.

Opdat de betrokken landen de nodige speelruimte hebben om de dubbele gezondheids- en sociaal-economische crisis aan te pakken, is het essentieel dat noodlijdende landen de last van een schuldencrisis niet moeten dragen. Vol-

gens 11.11.11 en meer dan 200 internationale organisaties is er meer nodig dan de beperkte schuldopschorting die de G20 in april aangekondigde. Er is nood aan een kwijtschelding van de uitstaande schuld voor 2020 en 2021 van ontwikkelingslanden. 11.11.11 roept België op om een leidende rol te spelen met betrekking tot zijn bilaterale vorderingen en op multilaterale fora.

Fiscaliteit

Niet alleen moeten bedrijven en grote vermogens steeds minder belastingen betalen en zien we door belastingcompetitie tussen landen een *race to the bottom* op het vlak van vennootschapsbelastingen. Multinationals en grote vermogens zijn ook steeds vindingrijker geworden in belastingontwijking. Zo verliezen lage-inkomenslanden zo'n 200 miljard dollar per jaar aan belastingontwijking. Bovendien zijn de belastingssystemen van ontwikkelingslanden, onder impuls van het IMF, vaak sterk geënt op belastingen op consumptie en diensten en daardoor minder herverdelend.

Nochtans is het heffen van belastingen één van de duurzaamste en effectiefste manieren voor overheden om inkomsten te genereren en publieke diensten te financieren. Door de terugval in econo-

“We won't get back to normal because normal was the problem.”

mische activiteiten door de crisis zullen belastinginkomsten sterk dalen. Verwacht wordt dat die daling sterker zal zijn dan tijdens de financiële crisis.

Hoe moeten overheden daarop reageren? Het verder verlagen van vennootschapsbelasting om investeringen aan te trekken, zoals Kenia en India deden als onderdeel van hun Covid-19-beleid, zal de *race to the bottom* alleen maar verder zetten. 11.11.11 pleit daarentegen

- voor meer internationale samenwerking om belastingontwijking en -competitie tegen te gaan,
- voor meer fiscale rechtvaardigheid om de nodige inkomsten te genereren,
- dat bedrijven die belastingen ontwijken uitgesloten worden van staatssteun en
- dat specifieke sectoren belast worden. We pleiten daarbij voor ecofiscaliteit en een ambitieuze financiële transactietaks.

Remittances

Geldtransfers van particulieren naar hun families zijn een belangrijk onderdeel van de inkomsten van ontwikkelingslanden. Alles samen waren deze middelen in 2019 3,6 keer hoger dan de officiële wereldwijde ontwikkelingssamenwerking. *Remittances* zijn cruciaal in de strijd tegen de armoede en voor het behalen van ontwikkelingsdoelstellingen. Die levenslijn voor miljoenen mensen dreigt in elkaar te storten nu arbeidsmigranten wereldwijd zwaar getroffen zijn door de crisis. De Wereldbank voorziet dat de *remittances* naar ontwikkelingslanden dit jaar met 19,7% (109 miljard dollar) zullen terugvallen. 11.11.11 vraagt inspanningen om de kosten voor het verzenden van geld zo dicht mogelijk bij 0 te brengen tijdens de coronacrisis.

Publieke financiering

De internationale uitdagingen waarvoor we staan, zoals de klimaatcrisis of universele gezondheid, zijn groot en worden steeds groter. Het is belangrijk dat er voor de aanpak hiervan publieke middelen voor handen zijn. De officiële ontwikkelingssamenwerking (Official Development Aid of ODA) en de internationale klimaatfinanciering zijn voor 11.11.11 dan ook belangrijke hefboomen voor internationale herverdeling. Ze zorgen ervoor dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Zorgwekkend is dat de ODA niet toeneemt, terwijl de uitdagingen dat wel doen. Hetzelfde geldt voor de internationale klimaatfinanciering: er worden amper extra middelen voorzien. Bovendien worden de schaarse middelen voor ontwikkelingssamenwerking steeds vaker ingezet waarvoor ze eigenlijk niet dienen. Het eigenbelang primeert op de strijd tegen armoede en ongelijkheid. COVID-19 en een economische recessie zetten deze trends op scherp.

INLEIDING

COVID-19 is in de eerste plaats een gezondheidscrisis. Het dodental is immens, en het verlies aan mensenlevens laat een diepe psychische en sociale impact na. Tegelijk is de quarantaine psychisch en sociaal moeilijk te dragen. Daarnaast is deze crisis een economische ramp. De economische impact liep vooruit op de verspreiding van de besmetting en zal nog lang blijven nazinderen. Deze impact komt bovendien boven op de sociale, ecologische en economische impact die de klimaatcrisis nu al met zich meebrengt in kwetsbare landen. In veel ontwikkelingslanden was de besmetting aanvankelijk minder erg, maar de economische impact des te erger.

Ondertussen wordt er ondanks corona, maar ook onder het mom van corona, verder gelobbyd en gespeculeerd en worden de bakens uitgezet voor het postcoronatijdperk. Wordt het business as usual of *as never before*? Een bezinning over de zin en richting van het huidige economische en sociale systeem, of meer van hetzelfde?

Een dodelijk virus in de fabriek van de wereld

Eind december 2019 rapporteerde China aan de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) dat een onbekende variant van longontsteking was vastgesteld in zijn provincie Hubei. Al snel bleek het om een nieuw coronavirus te gaan. Drie weken later ging de miljoenenstad Wuhan in lockdown, kort daarna de hele provincie Hubei. Midden februari 2020 bevonden 760 miljoen Chinezen zich in quarantaine. Op dat ogenblik waren de eerste lokale besmettingen in Europa nog niet gedetecteerd. Maar de economische impact van de lockdown in China liet zich wel al voelen. Leveringen en bestellingen uit China bleven uit, en het regelmatige maritieme verkeer raakte verstoord zodat bevestigde bestellingen niet geleverd konden worden.

Vier maanden later heeft het nieuwe coronavirus SARS-CoV-2 zich verspreid over heel de wereld, eind juni 2020 waren 10 miljoen mensen besmet, meer dan 500.000 mensen zijn gestorven¹. Begin maart al stond 98,5% van de wereldwijde schoolpopulatie voor gesloten deuren, begin april bevonden 3,9 miljard mensen zich in een of andere vorm van quarantaine². De wereld is terechtgekomen in een humanitaire catastrofe en een economische crisis die vele malen groter is dan de financiële crisis van 2008-2009³. Ging het eerst nog over een bevoorradingsprobleem als gevolg van een quarantaine in China, dan nam met de verspreiding van het virus de economische activiteit overal een diepe duik.

In april schatte de WTO⁴ de terugval van de handel voor 2020 op 13 tot 32%. 13% is het optimistische scenario, dat al een stuk erger is dan de financiële crisis van 2008-2009. Begin maart had UNCTAD (UN Conference on Trade and Development) het nog over een krimp in de wereldwijde investeringen van 5 tot 15%⁵ voor 2020, eind maart sprak de VN-organisatie over een diepe val 30 tot 40%⁶. Het gevaar bestaat dat de economie helemaal stilvalt en de economische crisis een financiële crisis wordt als mensen en bedrijven hun huur, aankopen en schulden niet meer kunnen betalen. In de industrielanden komen daarom de overheden en centrale banken met geld over de brug. Er wordt helikoptergeld uitgedeeld om verdere escalatie te voorkomen. De G20 (de 20 grootste economieën) zet 5000 miljard dollar in.

“Niet ziek, wel zwaar getroffen”

Ontwikkelingslanden hebben deze middelen niet, integendeel. Terwijl in geïndustrialiseerde landen centrale banken zoals de Europese Centrale Bank (ECB) en de Amerikaanse Federal Reserve hun ‘bazooka’s’ bovenhaalden en *en masse* vers geld in de financiële markten pompten, werden ontwikkelingslanden geconfronteerd met een sterke daling van inkomsten en kampen ze met betalingsproblemen. Ook al lijkt het coronavirus in veel ontwikkelingslanden minder sterk verspreid dan in de industrielanden, toch zijn de economische gevolgen er erg voelbaar, net zoals de quarantaine van Hubei erg voelbaar was in Europa toen er daar nog geen besmettingen waren. Sinds de crisis Europa overspoelt, voelen landen in het Zuiden dat in hun portemonnee. Zo vallen onder andere inkomsten uit toerisme weg en sturen arbeidsmigranten die hun job verliezen geen geld meer naar huis. Hun economieën zijn ook veel kwetsbaarder voor externe schokken: buitenlandse investeerders trekken zich terug, de zwakke munten van deze landen verliezen aan waarde waardoor invoer duurder wordt, er is grotere afhankelijkheid van grondstoffenprijzen die sterk teruglopen, er is meer informele arbeid, minder sociale bescherming, enz. Volgens UNECA, de Economische Commissie voor Afrika van de VN, kan de coronacrisis in Afrika miljoenen mensen weer in extreme armoede dringen.

Dat alles komt boven op een bestaande crisis: de huidige gezondheids- en economische crises dragen bij aan de kwetsbaarheid voor de klimaatcrisis en zullen de kosten van klimaatacties verhogen.⁷ De wereldwijde honger neemt, nadat die decennialang was gedaald, sinds 2016 opnieuw

toe, met de klimaatcrisis als een van de voornaamste oorzaken.⁸ Nu zet COVID-19 extra druk op de voedselzekerheid.⁹ Ook de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN (FAO) waarschuwde voor de impact van COVID-19 op boeren en de voedselzekerheid in ontwikkelingslanden. De organisatie dringt aan op extra steun om honger als gevolg van de pandemie te voorkomen.¹⁰

Tegelijk blijft klimaatschade tijdens de gezondheidscrisis een realiteit. In april, in volle coronacrisis, sloeg cycloon Harold – een categorie 5-cycloon – toe op Vanuatu, Fiji, Tonga en de Solomoneilanden. De coronamaatregelen maakten het extra moeilijk om op een snelle en effectieve manier te reageren en de impact was enorm, vooral op Fiji en Vanuatu. Op het grootste eiland van Vanuatu (Espiritu Santo), werd 80 tot 90% van de woningen verwoest. Deze landen halen hun voornaamste inkomsten uit toerisme en staan dus onder grote economische druk door de pandemie, wat effectieve heropbouw verhindert.¹¹

Om die redenen vroeg UNCTAD in mei 2500 miljard dollar internationale steun voor ontwikkelingslanden¹²:

1. 1000 miljard speciale trekkingsrechten via het IMF als reactie op de liquiditeitscrisis waarmee de meeste ontwikkelingslanden worden geconfronteerd;
2. 1000 miljard dollar in schuldkwijtschelding voor noodlijdende economieën en een nieuw internationaal plan voor schuldverlichting;
3. 500 miljard dollar in schenkingen, door de belofte na te komen om 0,7% van het bni aan ODA (officiële ontwikkelingshulp) te besteden;
4. en nieuwe maatregelen voor kapitaalbeheersing o.a. om de toename in kapitaaluitstroom te beperken.

Daarnaast benadrukte Patricia Espinosa, hoofd van het VN-Klimaatverdrag, dat “ontwikkelingslanden dringend nood hebben aan betere toegang tot de internationale klimaatfinanciering, zeker in deze tijden. De wereld kan niet beter herstellen zonder hen; we kunnen de klimaatcrisis niet tegengaan zonder hen en we kunnen geen betere toekomst opbouwen zonder hen.”

Overigens is de pandemie nog niet over haar hoogtepunt heen. Momenteel wel in Noordoost-Azië en Europa, maar niet in Zuid-Azië, Rusland, Noord- en Zuid-Amerika. Het aantal besmettingen neemt wereldwijd nog toe en op sommige plaatsen zijn er weer nieuwe besmettingshaarden. Een grote tweede golf kan zich nog altijd voordoen. Als dat gebeurt,

valt de wereldwijde economie volgens de OESO dit jaar terug met 7,6%, maar ook zonder wordt 6% verwacht. Voor de EU zijn die cijfers 11,5% en 9%; voor de VS 8,5% en 7,3%, voor China 3,7% en 2,6%.¹³

Terwijl de pandemie verder woedt, is het postcoronatijdperk al begonnen

Toch wordt er al volop aan de periode na COVID-19 gedacht en gewerkt: in eerste instantie aan de afbouw van de quarantaines en de heropening van de bedrijven, scholen, instellingen, het openbaar vervoer, de grenzen en het toerisme. Maar heropenen alleen volstaat niet om de economie weer op gang te brengen. Er zijn stimuli, investeringen en kredieten nodig. En er is nood aan nieuwe financieringsbronnen om de grote overheidsuitgaven te bekostigen. Al die uitgaven houden keuzes in over hoe de wereld er na corona wel of niet zal uitzien. Daarbij mag een terugkeer naar de periode van voor de pandemie geen optie zijn. We moeten lessen trekken uit de crisis. En bovenal is het een kwestie van niet gewoon te ‘herstellen’ maar vooral te bouwen aan de toekomst. Die toekomst willen we economisch, sociaal en ecologisch rechtvaardiger, in eigen land en wereldwijd.

UNCTAD vroeg in mei 2500 miljard dollar internationale steun voor ontwikkelingslanden

De uitdagingen van de inkomenscrisis

In dit dossier bekijken we de uitdagingen van de inkomenscrisis die rechtstreeks en onrechtstreeks voortvloeit uit de pandemie, en de maatregelen om de pandemie in te perken. We doen dat vanuit enkele invalshoeken waarrond 11.11.11 al jaren actief is: handel en investeringen, schulden, fiscaliteit, remittances en ontwikkelingssamenwerking.

Voor die domeinen kijken we naar de volgende vragen:

- Wat was de situatie vóór de crisis?
- Hoe verergerde de crisis de situatie?
- Welke maatregelen nemen of plannen overheden als antwoord op de crisis?
- Welke maatregelen zijn er volgens 11.11.11 nodig als antwoord op de crisis?

Gezien de inkomensschok, bekijken we hoe we de uitdagingen het best financieren en welke systeemaanpassingen daarvoor nodig zijn. Want de crisis heeft eens te meer systeemfouten blootgelegd en die moeten worden aangepakt.

1

HANDEL

VRIJHANDEL
OF RECHTVAARDIGE
EN DUURZAME
HANDEL?

Handel wordt dikwijls voorgesteld als een motor voor groei en een financiering van ontwikkeling. In de VN-conferentie over de financiering van de ontwikkeling (de Addis Ababa Action Agenda, van 2015¹⁴) en in de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling is dat de belangrijkste taak die voor handel is weggelegd¹⁵. Ook de UNCTAD promoot handel als economische motor, maar heeft toch veel meer aandacht voor de impact van handel op duurzame ontwikkeling en wat ervoor nodig is om van handel een instrument te maken van duurzame ontwikkeling.

1.1. – Situatie vóór de crisis

Vaststelling 1: de WTO in het slop

Het internationale handelsbeleid en ook dat van de Europese Unie zijn er vooral op gericht om de handel zo veel mogelijk vrij te maken. Het doel van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) is om via de onderhandelingen tot akkoorden te komen om de handel te liberaliseren en vervolgens de naleving van die akkoorden te verzekeren¹⁶. In de WTO is de consensus over het tempo en de

richting van die liberalisering al lange tijd ver zoek.

Veel ontwikkelingslanden vinden dat de industrielanden hun positie in de wereldmarkt willen bestendigen door liberalisering door te duwen op nieuwe domeinen waar ze al een voorsprong hebben. Sinds haar ontstaan heeft de WTO amper nieuwe akkoorden kunnen afsluiten. Sinds enkele jaren zijn er pogingen in en rond de WTO om in de plaats van multilaterale handelsakkoorden 'plurilaterale' akkoorden te sluiten met de landen die daarin geïnteresseerd zijn, maar ook dat is tot nu toe nog niet gelukt.

Vaststelling 2: fundamentele verschuivingen in de wereldhandel

Ondertussen zijn er de laatste drie decennia mondiale waardeketens ontstaan die geleid worden door transnationale ondernemingen die vooral in Noord-Amerika, Europa en Noord-oost-Azië gevestigd zijn. Zij hebben hun productie opgedeeld in fasen en die ondergebracht op plaatsen waar dat het meeste opleverde. Het internet bracht bedrijven tegelijk rechtstreeks in contact met overzeese consumenten. Technische ontwikkelingen in het vrachtverkeer breidden die wereldwijde carrousel verder uit, zodat producten juist in time van om het even waar bij verdelers en consumenten raken.

Opkomende ontwikkelingslanden hebben zich weten te integreren in die ketens en, met China aan de leiding, hun aandeel in de wereldhandel vergroot.

Tegelijk slaagden industrielanden erin om buiten de WTO uitgebreide bilaterale handelsakkoorden af te sluiten. De EU, tot nader order nog altijd

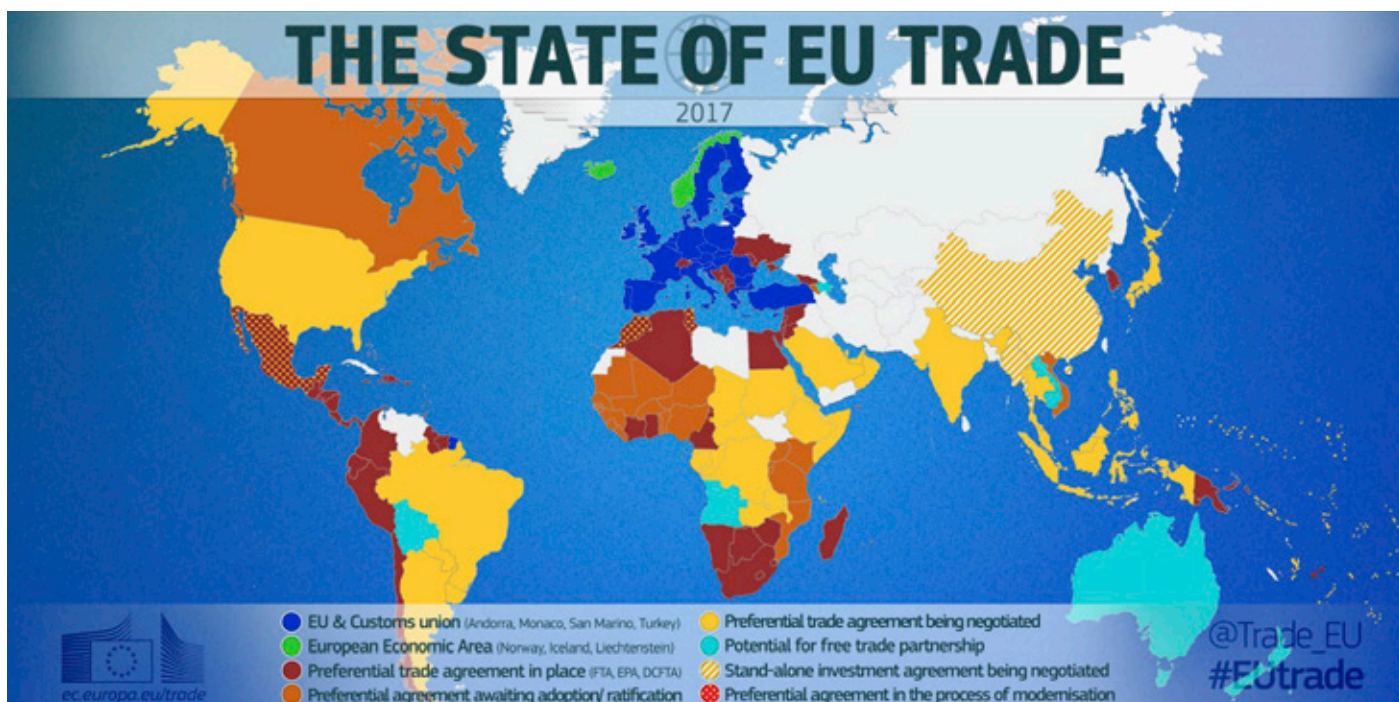
de grootste handelsmogendheid ter wereld, is daar zowat de kampioen van geworden. Zij heeft een zeer uitgebreid netwerk van handelsakkoorden en slaagt erin om die akkoorden alsmaar verder uit te diepen en uit te breiden, waardoor ze tegenwoordig ook regels opleggen aan de binnenlandse regelgeving én de besluitvorming zelf.

Opkomende ontwikkelingslanden hebben hun aandeel in de wereldhandel vergroot. Tegelijk slaagden industrielanden erin om buiten de WTO uitgebreide bilaterale handelsakkoorden af te sluiten.

Vaststelling 3: Trump en de slump

De wereldhandel is de laatste decennia enorm gegroeid en is een grote motor geweest van economische groei. Maar de laatste tijd is die motor aan het sputteren. De wereldwijde productieketens zijn geïnstalleerd, China heeft zijn groeisput gehad en richt zich meer op binnenlandse groei. Tegelijk zien we dat een aantal recente en zeer uitgebreide handelsakkoorden van de EU niet veel extra groei meer opleveren.

En sinds Trump wordt de wereld geconfronteerd met een minder subtiel en discreet handelsbeleid. Trump verhoogt eenzijdig de Amerikaanse invoertaksen en verlaagt die pas als hij toegevingen krijgt. Veel heeft hij zo nog niet binnengehaald, maar veel landen hebben wel tegenmaatregelen genomen, waardoor de handel verder afgeremd wordt. Die

De EU, tot nader order de grootste handelsmogendheid ter wereld, is kampioen van de bilaterale vrijhandelsakkoorden.

Bron: Europese Commissie

vertraging werd alsmaar zichtbaarder in de statistieken van de WTO toen COVID-19 uitbrak.

Vaststelling 4: duurzame handel staat niet hoog op de agenda

Het Europese, en wereldwijde, handelsbeleid is er vooral op gericht om de handel zo veel mogelijk vrij te maken, zodat producten tegen de beste prijs gekocht en verkocht kunnen worden. Sociale en milieubekommernissen komen daar niet veel aan te pas. In welke omstandigheden producten gemaakt worden die hier aankomen, wordt amper in rekening gebracht. De EU voegt wel een hoofdstuk over duurzame ontwikkeling toe aan haar handelsakkoorden, waarin de EU en haar partnerlanden hun gehechtheid aan de internationale sociale en milieuconventies herhalen, maar dat is niet afdwingbaar.

Meteen werd duidelijk hoe afhankelijk de wereld geworden was van China en hoe just in time de handel is geworden

1.2. – Impact van de crisis

Vaststelling 1: door de mondiale waardeketens en de just-in-timeproductie en -levering heeft een lokale epidemie mondiale effecten

Met de uitbraak van COVID-19 in China in januari kwam al snel een kettingreactie op gang. China kon niet meer leveren en produceren, dus ook niet bestellen. Cargo's raakten niet meer gevuld, het internationale vrachtverkeer raakte verstoord, leveringen die wel klaarstonden konden niet weg. De economische impact verspreidde zich sneller dan het nieuwe coronavirus.

Meteen werd duidelijk hoe afhankelijk de wereld geworden was van China en hoe just in time de handel is geworden. Zelfs Europa had geen voorraden van de nodige medische materialen en geneesmiddelen en de eigen farmaceutische bedrijven bleken afhankelijk van de aanlevering van farmaceutische grondstoffen uit China. 75% van de containertrafiek in Zeebrugge is China-gerelateerd. Voor de haven van Antwerpen is China de tweede partner na de Verenigde Staten. 70% van de zonnepanelen in de wereld komt uit China, enz.¹⁷

Met de verspreiding van het virus en de daaropvolgende lockdowns werd de handelsimpact alsmaar groter. Die bleef niet beperkt tot de industrielanden, maar deinde uit over heel de wereld.

Vaststelling 2: zelfs waar de pandemie beperkt blijft, zijn de economische effecten groot

Afrika, waar het virus zelf nog altijd minder hard woedt, werd erg getroffen door de instorting van de vraag: de prijs van olie bijvoorbeeld, goed voor 40% van de Afrikaanse export, halveerde. De overheidsinkomsten van Nigeria, Afrika's grootste producent, zijn voor meer dan de helft afhankelijk van petroleum¹⁸.

Toerisme is erg belangrijk voor landen zoals Marokko, Tunesië, Egypte, Kenia, Tanzania, Angola, Senegal, Botswana, Zuid-Afrika. Voor een minst ontwikkeld land als Tanzania betekent toerisme 25% van de exportinkomsten en 17% van zijn bnp¹⁹. Het toerisme kwam tot stilstand en daarmee ook een groot deel van de luchtvaartindustrie zoals Ethiopian en Kenyan Airlines. Voor Kenia en Ethiopië gingen ook hun afzetmarkten voor de uitvoer van snijbloemen verloren.

Zambia haalt 75% van zijn export-inkomsten uit koper. De lockdown in China heeft de vraag naar koper erg verzwakt, met een grote prijsverlaging als gevolg.

De crisis komt hard aan in Afrika, omdat het continent erg afhankelijk is van de wereldmarkt en de uitvoer van grondstoffen. Het aandeel van de export van Afrika naar niet-Afrikaanse landen bedraagt 80 à 90% (2000-2017) van de totale Afrikaanse uitvoer. Als gevolg van de crisis zal de economische groei er volgens de Wereldbank dalen van 2,4% in 2019 naar -2,1% tot -5,1% in 2020. Het uiteindelijke cijfer hangt sterk af van de economische heropleving in China en Europa, Afrika's twee grootste handelspartners. In elk geval gaat Afrika zijn eerste recessie tegemoet in 25 jaar²⁰.

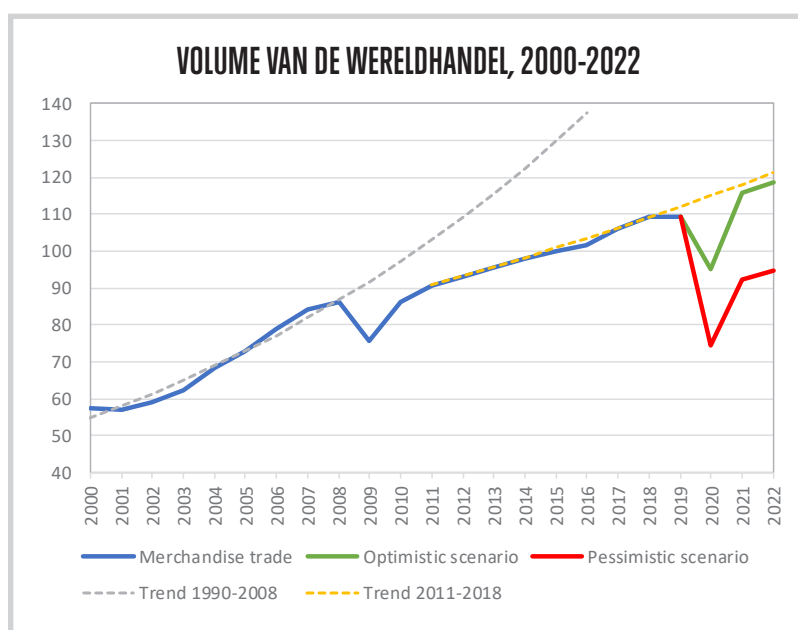
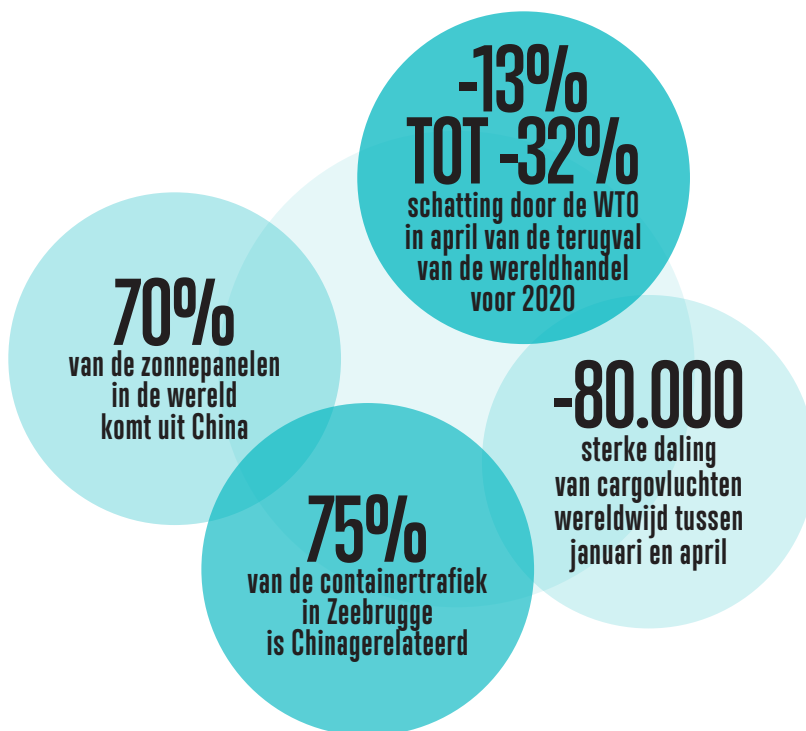
**Vaststelling 3:
handel duikt diep in het rood
en veert snel weer op, maar
niet op hetzelfde niveau**

In april schatte de WTO de terugval van de wereldhandel voor 2020 op 13 tot 32%²¹. Zelfs hun meest optimistische scenario is daarbij erger dan de financiële crisis van 2008-2009. Op 22 juni heeft ze haar inschatting scherper gesteld²². Op basis van de voorlopige cijfers voor het tweede kwartaal, waarin de pandemie zich verspreidde over de wereld, zou de terugval rond 18% liggen. Dat is slechter dan het optimistische scenario en de grootste bekende terugval in de handel ooit.

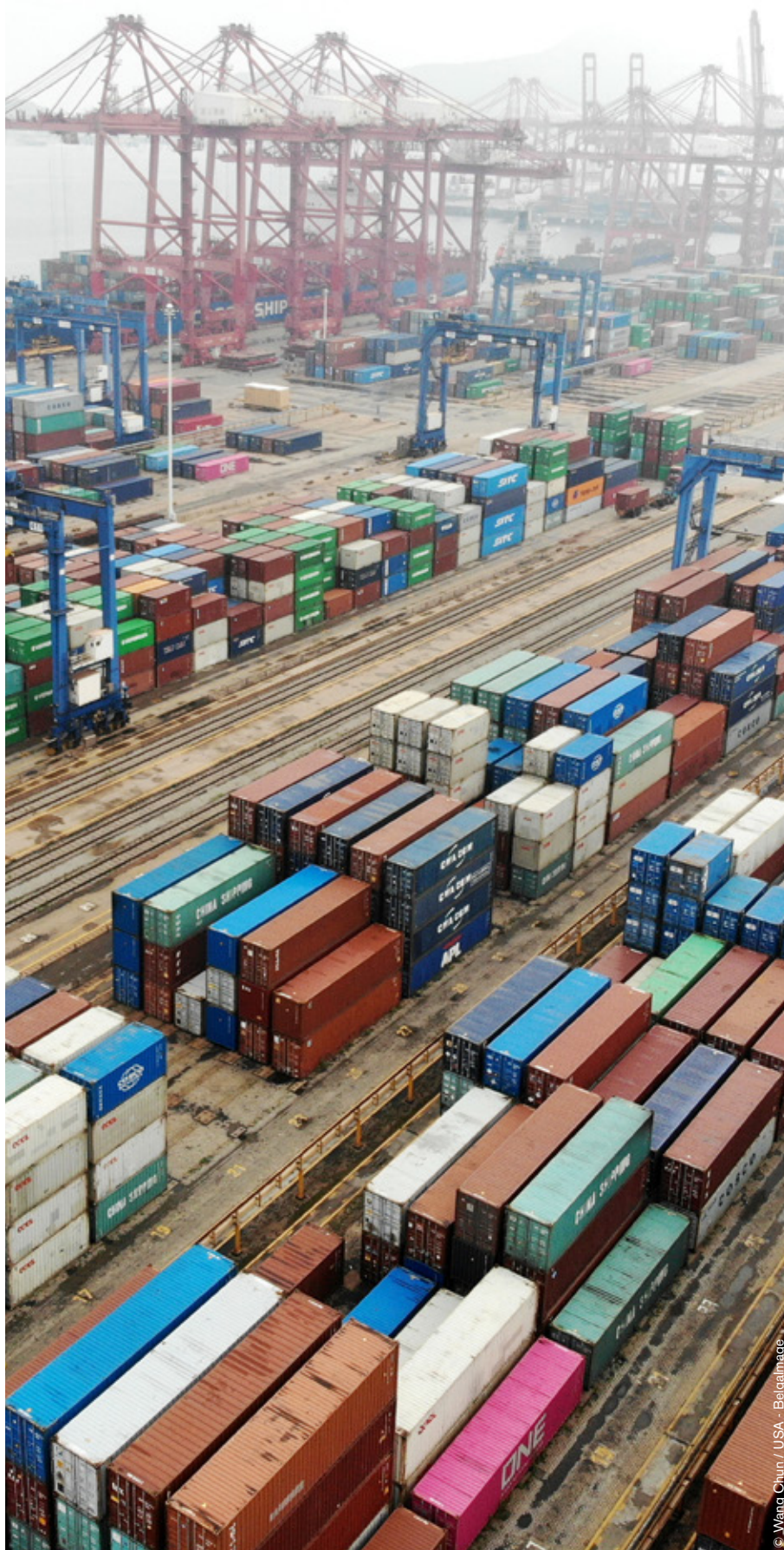
Maar, zegt de WTO, als we in de volgende twee kwartalen 2,5% zouden groeien, dan zouden we toch nog op het (weinig rooskleurige) 'optimistische' scenario kunnen uitkomen. De WTO verwacht verder dat de handel volgend jaar

weer zal aantrekken, maar waarschijnlijk niet het peil zal bereiken van vorig jaar. Dat gebeurde ook na de financiële crisis, toen het groeipad van de wereldhandel uiteindelijk een heel stuk lager is komen te liggen, zoals blijkt uit de onderstaande grafiek.

Volgens de WTO hebben we het dieptepunt in de handel wel al gehad en gaat de curve weer omhoog. De WTO verwijst daarbij bijvoorbeeld naar de cargovluchten: die daalden van ongeveer 110.000 per dag begin januari naar zo'n 30.000 in april en stegen nadien tot iets boven 40.000 eind juni.

Bron: WTO, 20 april 2020 – Index, 2015 = 100

Toch blijft de WTO voorzichtig, omdat er onzekerheid is over wat komt, omdat het aantal besmettingen blijft stijgen, er nieuwe golven kunnen komen en het economische herstel op zich kan laten wachten. Maar volgens de WTO hebben overheden door snel in te grijpen er alvast voor gezorgd dat de handel niet verder is ingestort dan gevreesd. Overheden hebben veel sneller geld in de economie gepompt dan bij de financiële crisis.

1.3. – Reactie van het beleid

Ieder voor zich

Naast maatregelen om de pandemie in te perken en de financiële injecties om de economie draaiende te houden, stelde zich ook het bevoorradingsprobleem: al snel bleken er grote tekorten aan essentieel medisch materiaal. Meteen was het ieder voor zich. Landen namen snel maatregelen om producten in eigen land te houden en tegelijk om het snel elders op te kopen. Dat gebeurde ook voor voedsel dat wel eens schaars zou kunnen worden. Binnen de EU is er vrij verkeer van goederen: producten opkopen kan dus, dat tegenhouden niet.

In de Wereldhandelsorganisatie (WTO) ligt dat anders. Art. 20 van het General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) laat uitzonderingen toe voor urgenties. Die uitzonderingen – waarbij overheden maatregelen mogen nemen om producten in eigen land te houden – moeten wel volgens de regels genomen worden: noodzakelijk zijn, tijdelijk, niet meer dan nodig, niet discriminerend. Landen kunnen dus, zoals de EU dat deed, uitzonderlijk uitvoervergunningen opleggen, of quota of in- en uitvoertaksen. Voor de zekerheid hebben de handelsministers van de G20 op 30 maart

2020 een verklaring aangenomen om te bevestigen dat COVID-19-maatregelen onder de uitzonderingsregel vallen²³.

Markten openhouden, en rechten respecteren?

De dag na de G20-verklaring volgde een gezamenlijke oproep van de WHO, de WTO en de FAO voor een gecoördineerde actie om de internationale voedselhandel open te houden en ook arbeidsmigranten door te laten die nodig zijn om de landbouwproductie in stand te houden²⁴. De internationale vakbond voor de landbouw- en voedingssector IUF reageerde gepikeerd, omdat de oproep niet de minste aandacht schonk aan de lamentabele omstandigheden en de karige lonen in die sectoren. Ze riepen op tot fatsoenlijke behuizing met ruimte voor social distancing, drinkbaar water, fatsoenlijk sanitair, toegang tot geneeskundige verzorging, veilige werk-omstandigheden en eerlijke lonen²⁵.

Als bijdrage aan de beheersing van de COVID-19-pandemie pleitte de WTO ook voor de verdere liberalisering van de handel in geneeskundige apparaten, geneesmiddelen en farmaceutische grondstoffen.

Ook daarop kwam kritiek, omdat de WTO tegelijk sterke bescherming en afdwingbaarheid van intellectuele eigendomsrechten ('TRIPs') verdedigt die de toegang tot geneesmiddelen duurder maakt.

Binnen de WHO bestaan er regels om onderzoeksgegevens over de aard en verspreiding van de pandemie te delen. Maar de vrees bestaat dat die uiteindelijk leiden tot gepatenteerde vaccins en antivirale middelen²⁶. Internationale ngo's hebben er bij de VN op

De WTO verdedigt intellectuele eigendomsrechten die de toegang tot geneesmiddelen duurder maken

aangedrongen om dat dit keer niet te laten gebeuren en ervoor te zorgen dat de middelen voor de bestrijding van de pandemie niet geprivatiseerd worden²⁷.

Lobby in naam van corona

Ondertussen wordt er volop verder gelobbyd in Brussel. Terwijl alle ogen gericht zijn op COVID-19, wordt de pandemie als een opportuniteit én voorwendsel gezien om beleidsbeslissingen te bepleiten in het eigen (bedrijfs) belang. Lobbyisten zijn opportunistisch oude eisen opnieuw aan het verpakken, of ze ontwikkelen nieuwe en gebruiken de coronacrisis om ze te rechtvaardigen, hoewel er in veel gevallen geen duidelijk verband is.

De lobbywaakhond CEO (Corporate Europe Observatory) heeft al een hele waslijst van deze corona washing aangelegd: strengere octrooien voor farmaceutische producten, minder strenge regels voor bemesting, afzwakking van de regelgeving voor banken, het uitstel van een verbod op het gebruik van bepaalde chemicaliën, uitstel van nieuwe CO₂-normen of van de rapportering over CO₂-uitstoot, uitstel van nieuwe regels voor belastingontwijking ...²⁸

Investeringsarbitrage niet in lockdown

Het gebruik van de investeerderstaatgeschillenregeling (ISDS), die

investeerdere toelaat om via privé-arbitragepanels schadevergoeding te ontvangen van staten, is niet opgeschort. ISDS-tribunalen kunnen sowieso overal zetelen waar ze willen, ook in cyberspace. De ISDS-industrie, dat wil zeggen de advocatenkantoren die verdienen aan het systeem, slijpen alvast hun messen²⁹. Ze onderzoeken welke COVID-19-maatregelen van overheden aanleiding zouden kunnen geven tot eisen voor schadevergoeding via ISDS, nu of op een later tijdstip.

Op 26 maart 2020 informeerde het internationale arbitragekantoor Aceris Law alvast zijn cliënten: "Hoewel de toekomst onzeker blijft, zal de reactie op de COVID-19-pandemie waarschijnlijk in strijd zijn met verschillende beschermingsmaatregelen in bilaterale investeringsverdragen ('BIT's') en in de toekomst mogelijk aanleiding geven tot claims van buitenlandse investeerders"³⁰. 11.11.11 tekende samen met 630 andere organisaties een wereldwijde oproep aan overheden om te verhinderen dat ISDS gebruikt zou kunnen worden tegen COVID-19-maatregelen³¹.

Verantwoordelijkheid ontwijken

Zelf nemen een aantal bedrijven het ondertussen niet te nauw met de eigen verantwoordelijkheid. In Bangladesh worden kwetsbare textielarbeiders extra getroffen doordat modeketens hun geplaatste bestellingen niet willen betalen³². Ze roepen overmacht in door de COVID-19-crisis, en betalen de al afgewerkte bestellingen niet. Zelf weigerden ze overmacht te aanvaarden toen Bengaalse fabrieken begin dit jaar materiaal tekort hadden omdat China geen stoffen meer kon leveren. Ketens legden de fabriekjes toen boetes op vanwege vertragingen. Nu zijn meer

dan 700 miljoen bestelde stuks kleding plots niet meer gewenst. Bangladesh ziet zo bijna 2,6 miljard euro aan bestellingen verdampen. Daardoor raken 4,1 miljoen vrouwen in absolute financiële nood.

1.4. – Wat moet er gebeuren?

Er is geen mondiaal handelsbeleid behalve liberalisering

Uit het bovenstaande blijkt dat de reactie op de crisis verschillende kanten op ging: van snelle improvisatie, over blijven verder doen met wat men bezig was, tot oproepen om het hoofd koel te houden en de markten open te laten, maar dan zonder te kijken naar de context op het terrein. Er wordt geprobeerd het laken naar zich toe te trekken, of de kosten af te wentelen op anderen. Het toont aan dat er in de handel wel spelregels bestaan voor een vrije markt, en

eventueel sancties bij overtreding, maar niet echt een mondiale governance die kan ingrijpen.

Welke instantie zou er dan de lessen moeten trekken uit de crisis of maatregelen moeten bepalen om er snel weer bovenop te komen, laat staan de koersveranderingen uittekenen die nodig zijn? De Wereldhandelsorganisatie (WTO) maakt en bewaakt alleen afspraken over liberalisering. Die afspraken zijn multilaterale handelsakkoorden die met veel tijd en moeite tot stand komen, als er daarover consensus kan worden gevonden. Snelle maatregelen horen niet tot de mogelijkheden.

Nu zijn meer dan 700 miljoen bestelde stuks kleding plots niet meer gewenst

Verder is de **WTO** alleen maar de *Wereld-vrijhandels*-organisatie, voor elk probleem dat er opduikt kan ze alleen meer liberalisering bedenken. Milieuproblemen? 'Milieugoederen' liberaliseren (zoals roetfilters). Een pandemie? Medische benodigdheden liberaliseren (zoals medicijnen, maskers, enz.). Inkrimping van de handel? Nog méér liberaliseren.

Ook de kersverse Europese commissaris voor Handel, Phil Hogan, denkt in die richting: "We moeten meer markten openen en meer handelsakkoorden onderhandelen."³³ In feite hoeft hij daar zelfs niet veel voor te doen. De **Europese Commissie** heeft sowieso nog een hele reeks vrijhandelsakkoorden in de pijplijn zitten: Mexico, Mercosur, Chili, Australië, Nieuw-Zeeland, Indonesië, China.

Bij de **OESO** klinkt hetzelfde geluid. "Te midden van de grote onzekerheid zijn er vier dingen die we kunnen doen", berichtte de OESO op 12 juni: 1) vertrouwen wekken door transparantie te verhogen over de maatregelen die worden genomen; 2) de aanvoerlijnen openhouden; 3) de zaken niet erger maken door exportbeperkingen of andere belemmeringen; 4) verder vooruitkijken en vermijden dat de steunmaatregelen die nu worden gegeven straks niet marktverstrend werken³⁴.

Naar een rechtvaardig en duurzaam handelsbeleid

En zo komen we weer terecht waar we begonnen zijn: het huidige handelsbeleid dient om de handel vrij te laten. Handel zo proberen in te richten dat die bijdraagt aan duurzame ontwikkeling staat, ook in tijden van corona, niet hoog op de agenda. Al moet het gezegd, in de consultatie die recent door de Europese Commissie gestart is in het kader van

de vijfjaarlijkse actualisering van het Europese handelsbeleid, is een vraag toegevoegd over duurzame ontwikkeling en een andere over maatschappelijk verantwoord ondernemen³⁵.

De crisis heeft heel wat naar boven laten komen dat de richting wijst naar hoe een post-COVID-19-handelsbeleid er beter kan uitzien:

– Met de wereldwijde productieketens is onze productie mondiaal en toch erg geconcentreerd. Als er wat gebeurt in China, dan heeft dat meteen grote impact. Zeker voor strategische goederen zoals essentieel medisch materiaal zal er toch enige **organisatie in de markt** moeten komen om ervoor te zorgen dat de **productiecapaciteit verspreid** zit. Maar dat vergt overheidsmaatregelen die wellicht op dit moment niet WTO-conform zijn.

– Veel ontwikkelingslanden bevinden zich in een erg kwetsbare positie, ze zijn erg **afhankelijk van een beperkt aantal uitvoerproducten, vaak grondstoffen**. Als er een crisis uitbreekt, dan vallen inkomsten weg, kapitaal neemt de vlucht, deviezen komen onder druk, invoer wordt duurder, middelen om essentiële medische middelen te verwerven ontbreken. Er moet meer gedaan worden op mondiaal niveau om die kwetsbaarheid aan te pakken. Dat zal een samenwerking moeten zijn van verschillende beleidsdomeinen, ook handel, bijvoorbeeld voor een **beter georganiseerde grondstoffenmarkt**.

– De regels die in de loop van de jaren zijn opgebouwd, laten alleen een open wereldmarkt toe waarin efficiëntie en geld de enige verdeelsleutels zijn. Producten zullen daar gemaakt worden waar de beste prijs-kwaliteitsverhouding kan worden gerealiseerd. Daarbij wordt

De crisis heeft heel wat naar boven laten komen dat de richting wijst naar hoe een post-COVID-19-handelsbeleid er beter kan uitzien.

bijzonder weinig rekening gehouden met de **sociale en milieukosten**.

– De werkelijke kosten moeten worden geïnternaliseerd in de prijzen, inclusief de **milieukosten en de sociale kosten**. Dat vergt mondiale afspraken die zullen leiden tot een verbetering van de inkomsten in arme, maar grondstofrijke landen die er niet in slagen om hun grondstoffenrijkdom om te zetten in duurzame ontwikkeling. Dat zal er ons ook toe aanzetten om zuiniger om te springen met grondstoffen en het milieu. Het inkomen van het Zuiden en de mondiale welvaart zal erdoor toenemen.

– De hoofdstukken duurzame ontwikkeling in handelsakkoorden moeten **afdwingbaar** worden. De Europese commissaris voor Handel, Hogan, zegt dat we daarvoor zullen moeten betalen met commerciële toegevingen. Inderdaad, we betalen nu geen rechtvaardige prijs.

– De **afdwingbaarheid van mensenrechten** inclusief sociale rechten en het recht op een gezond milieu moet ook gelden ten aanzien van bedrijven. Bedrijven die rechten schenden, moeten waar ook ter wereld ter verantwoording kunnen worden geroepen, slachtoffers moeten toegang krijgen tot de rechter.

– Intellectuele eigendomsrechten gaan ten koste van rechten van consumenten: bedrijven verdienen te lang te veel geld aan hun monopolies. Intellec-

tuele-eigendomsrechten moeten worden getemperd, **geneesmiddelen** kunnen en moeten goedkoper. Het SARS-CoV-2-vaccin mag niet geprivatiseerd worden: er moeten garanties zijn dat iedereen wereldwijd er toegang toe kan krijgen.

– Meer algemeen is **gezondheid geen koopwaar**: een mondiale organisatie moet ervoor zorgen dat iedereen er toegang toe heeft door voorraden aan te leggen en voorzieningen uit te bouwen die kunnen worden ingezet waar ze het meest nodig zijn en voor wie ze het meest nodig heeft. Het recht op gezondheid mag niet afhangen van de rijkdom van een land of persoon.

– De rol van **handelsbeleid** moet worden gherdefinieerd. In het kader van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) en de Europese Green Deal mag het zich niet beperken tot de 'financiering door liberalisering en groei', maar moet het zelf ook verduurzamen. Dat wil zeggen dat het moet onderzoeken hoe handel specifieke en positieve bijdragen kan leveren aan sociale vooruitgang, vermindering van ongelijkheid, een gezonder milieu en vermindering van de broeikasgassen. Kortom, aan elke specifiek doel van de Agenda 2030 en de Europese Green Deal.

– Helaas wordt handelsbeleid nog altijd gemaakt achter **gesloten** deuren, waar bedrijfsbelangen overheersen, en kunnen handelsakkoorden door parlementen alleen helemaal goedgekeurd of afgekeurd worden. Wil het handelsbeleid meer kunnen doen dan markten openen en winsten genereren, en bewust kunnen bijdragen aan duurzame ontwikkeling, dan moeten meer mensen hun zeg krijgen over het handelsbeleid. Parlementen moeten handelsakkoorden bijvoorbeeld kunnen amenderen.

2

SCHULDEN

NAAR
SCHULDENCRISISSEN
OF NAAR
SCHULDVERLICHTING?

Geld lenen is een erg belangrijk instrument voor landen in het Zuiden om publieke uitgaven te kunnen doen, zeker zolang belastinginkomsten beperkt blijven onder andere door internationale belastingontwijking en belastingcompetitie (zie volgend hoofdstuk). Wanneer leningen worden aangeboden tegen woekerwaarden of wanneer ze onhoudbaar worden, kunnen schulden een risico vormen voor de schending van mensenrechten³⁶. De schuldgraad van ontwikkelingslanden nam al zorgwekkende proporties aan vóór corona. Daar kwam een zware economische schok met de coronacrisis bovenop.

2.1. – Situatie vóór de crisis

De wereldwijde schuldenlast steeg de afgelopen jaren onafgebroken en bereikte in 2019 een historisch record van 320 procent van het globale bbp³⁷. Die trend gold zowel voor geavanceerde als opkomende als voor de armste economieën. Maar het is in de armste economieën dat de risico's rond schuldopbouw het snelst toenamen. COVID-19 sloeg toe op een moment

dat ontwikkelingslanden met een onhoudbare schuldenlast kampten.

**Vaststelling 1:
we zien een sterke stijging in schuldopbouw van ontwikkelingslanden sinds 2013**

De totale schuld van ontwikkelingslanden (publieke en private schuld, tegenover publieke en private, buitenlandse en binnenlandse schuldeisers) bereikte eind 2018 een piek van 193% van hun bbp, tegenover 100% in 2008³⁸. Meer specifiek, in lage-inkomenslanden steeg de overheidsschuld gemiddeld van 38,7% van het bbp in de periode 2010-2014 tot 47% in 2019³⁹.

**Vaststelling 2:
de sluimerende schuldencrisis werd “niet veroorzaakt door economisch wanbeheer in eigen land, maar door economisch en financieel wanbeheer op mondiaal niveau”⁴⁰, zo stelt UNCTAD**

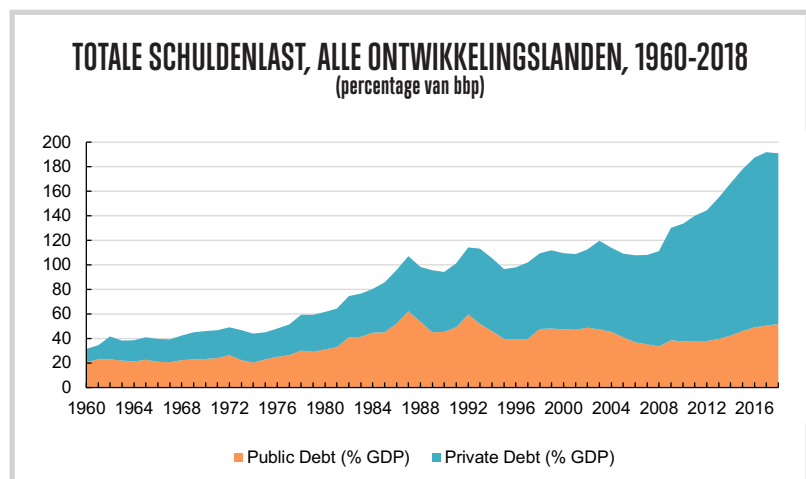
Door de stagnerende officiële ontwikkelingshulp, de lage rentevoeten en de

De wereldwijde schuldenlast steeg de afgelopen jaren onafgebroken en bereikte in 2019 een historisch record van 320 procent van het globale bbp

voortdurende zoektocht naar meer winstgevendende investeringen, werden leningen en obligatie-uitgiften de toegankelijkste financieringsinstrumenten⁴¹. Zo vonden ontwikkelingslanden de afgelopen tien jaar hun weg 'vroegtijdig' naar de sterk ondergereguleerde internationale financiële markten⁴². Dat verhoogde de risico's voor debiteurlanden.

**Vaststelling 3:
de aard van de schuld veranderde sterk: ze werd complexer en duurder**

Eenzijds waren nieuwe bilaterale kredietverstrekkers in opmars, zoals China, India en Saudi-Arabië, die vaker krediet verlenen op basis van onderpand zoals

Bron: UNCTAD, april 2020, From the great lockdown to the great meltdown

bestaande activa (bijv. grond) of toekomstige inkomsten (bijv. uit de verkoop van grondstoffen). Daarnaast wordt er meer geleend van private commerciële kredietverleners. Een steeds groter aandeel van de schuld van ontwikkelingslanden bestaat uit commerciële obligaties die op de internationale kapitaalmarkten worden verhandeld, met veel riskantere en duurdere schulden tot gevolg.

**Vaststelling 4:
er is een direct verband tussen de toenemende schuldenlast en de daling van de overheidsuitgaven voor publieke diensten**

Tussen 2014 en 2018 zijn de overheidsuitgaven voor openbare diensten in Latijns-Amerika en de Caraïben met 18,42% gedaald, en in Sub-Sahara-

Afrika met 13%⁴³. Ook de publieke gezondheidszorg heeft het bijzonder zwaar te verduren gehad. 46 landen gaven in 2018 meer uit aan hun schuldaflossingen dan aan hun gezondheidssysteem als aandeel van hun bbp⁴⁴. Lage-inkomenslanden gaven in 2018 gemiddeld 28,5% van hun publieke inkomsten aan schuldaflossingen en 2,5% van hun bbp aan gezondheidszorg⁴⁵. Het is duidelijk dat dat niet houdbaar is.

Het beleid van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank gericht op liberalisering en bezuinigingen (begrotingsdiscipline, deregulering van de arbeidsmarkt en de financiële sector, privatisering van ondernemingen en publieke sectoren, aanzienlijke afbouw van handelsbarrières, van controles op wisselkoersen en kapitaalstromen, priva-

tisering van publieke sectoren) leidde tot een disbalans tussen publieke dienstverlening en schuldafbetalingen. Bij wijze van voorbeeld: begin 2020, vóór de grootschalige uitbraak van COVID-19, waren 113 landen van plan om onder impuls van het IMF bezuinigingsmaatregelen door te voeren.

**Vaststelling 5:
ontwikkelingslanden worstelen met een onhoudbare schuldenlast**

Op basis van de schuldhoudbaarheidsanalyse van het IMF van 63 landen bevonden 9 landen zich in 2019 al in een situatie van buitensporige schuldenlast en 24 landen liepen een groot risico daarop⁴⁶. De definitie van schuldhoudbaarheid van het IMF is “een kortetermijninschatting van het bereiken van performancecriteria los van ontwikkelingsdoelstellingen op langere termijn”. Volgens de Global Sovereign Debt Monitor, die 154 ontwikkelingslanden analyseert (in plaats van 63 zoals het IMF) en schuldhoudbaarheid breder definieert dan het IMF met aandacht voor mensenrechtenimpact, hebben 122 van de 154 landen een kritieke schuldenlast⁴⁷.

Daarnaast kunnen schulden illegaal, ondraaglijk of ongeoorloofd zijn volgens het internationaal recht, bijvoorbeeld omdat ze zijn aangegaan door niet-democratische regeringen, omdat het geleende bedrag niet ten goede kwam aan de lokale bevolking of omdat de schuldeiser op de hoogte was van die twee aspecten bij het verstrekken van de lening.

IMPACT VAN DE CRISIS IN DE PRAKTIJK

Zambia bevond zich vóór de coronapandemie al in een schuldencrisis, waarbij de schuldaflossing meer dan 30% van de overheidsinkomsten in beslag nam en de overheidsuitgaven sinds 2015 met 18% zijn gedaald. De prijs van koper, het belangrijkste exportproduct van Zambia, is sinds het begin van het jaar met 21% gedaald door de wereldwijde economische vertraging als gevolg van de coronacrisis. Speculanten hebben de schuld van de overheid verkocht, met de verwachting dat de overheid binnenkort in gebreke zal blijven.

Tsjaad in Centraal-Afrika kende al een schuldencrisis veroorzaakt door leningen van oliehandelaren. Die schuld werd geherstructureerd als onderdeel van een IMF-programma in 2018. De Britse ngo Jubilee Debt Campaign bekritiseerde dat toen, omdat de herstructurering de schuld niet voldoende verminderde om het land te beschermen tegen nieuwe economische schokken. Een dergelijke schok kwam er met COVID-19, waarbij de olieprijs sinds januari met 61% is gedaald.

Bron: Jubilee Debt Campaign, maart 2020, Coronavirus worsens debt crisis in poor countries

2.2. – Impact van de crisis

De Britse denktank Overseas Development Institute (ODI) stelde in 2019 dat de situatie misschien wel erger is dan ze lijkt. “Lage-inkomenslanden zijn erg kwetsbaar voor externe schokken. Aangezien een groot deel van hun schuld extern is en meestal in een vreemde valuta wordt geleend, kan een daling van de waarde van hun nationale valuta – een relatief veelvoorkomend verschijnsel – hun schuldsituatie aanzienlijk verergeren.”⁴⁸

Helaas is dat precies wat er in het voorjaar van 2020 gebeurde. De schulden crisis, die in een aantal landen al jaren sluimert, werd door COVID-19 nog verergerd, en dan in het bijzonder door de economische schok en de vertraging van de wereldeconomie.

Zoals we aangaven in de inleiding, leidde de COVID-19-crisis tot een inkomenscrisis in en voor ontwikkelingslanden. Niet alleen voor mensen en gezinnen, maar ook op het niveau van landen. Landen zitten in geldnood en gaan op zoek naar nieuwe leningen. Ondertussen namen de interesten om te lenen toe voor lage-inkomenslanden⁴⁹. Bovendien daalt de waarde van hun munt, omdat het internationale kapitaal de zekerheid kiest van de dollar of de euro. Buitenlandse schuld moeten terugbetalen, in dollars bijvoorbeeld, met een munt die in waarde daalde, maakt die schuld alleen maar duurder. Wat er gebeurde vanaf februari 2020, waren dalende inkomsten, een al bestaande hoge schuldenlast en stijgende interesten en kosten voor nieuwe leningen, op het moment dat landen middelen nodig hadden om publieke diensten zoals gezondheidszorg en sociale beschermingsmaatregelen te garanderen.

Op de lentemeeting van de G20, Wereld Bank en IMF, april 2020, werd de schuldenlast van ontwikkelingslanden besproken.

Doordat de aard van de schuld de voorbije jaren sterk veranderde en meer private crediteurs bevat, is het ook belangrijk om te wijzen op de risico's van een bepaald type private crediteurs: de aasgierfondsen. Zij zullen van de crisis willen profiteren en miljarden dollars dreigen af te dwingen van landen in nood. Aasgierfondsen ontlenen hun naam aan hun manier van werken, waarbij ze claims op landen in financiële problemen opkopen tegen lage prijzen. Ze weigeren daarbij systematisch om deel te nemen aan herstructureringen van onhoudbare schuldenlast, ze wachten geduldig tot een overheid (indien nodig) financieel herstelt en starten dan een gerechtelijke procedure om de volledige betaling van hun vorderingen te innen. Hun rendement ligt tussen 300 en 2000%⁵⁰.

Het moratorium van de G20 dekt minder dan 3,5% van de voorziene schuldbetalingen voor 2020 van lage- en middeninkomenslanden

2.3. – Reactie van het beleid

Belangrijke persoonlijkheden zoals de paus, internationale instellingen waaronder het IMF en de Wereldbank, en regeringsleiders en beleidsmakers – van president Macron tot Afrikaanse ministers van Financiën – verklaarden eind maart, begin april dat schuldverlichting voor ontwikkelingslanden noodzakelijk is. Voorlopig blijven de concrete engagementen beperkt tot een schuld-moratorium (een tijdelijke opschorting van betaling) en is er nog geen sprake van een schuld kwijtschelding.

De kredietverlenende landen die lid zijn van de G20⁵¹ en de Club van Parijs⁵² (waarvan België lid is) kondigden de tijdelijke opschorting (moratorium) aan van de bilaterale schuldaflossingen voor 73 landen die als armste landen geclassificeerd staan⁵³. Dit moratorium, dat op 1 mei 2020 in werking trad, heeft alleen betrekking op de bedragen die tot 31 december verschuldigd zijn⁵⁴.

Deze maatregel is ruimschoots onvoldoende om de landen in het Zuiden te helpen bij de bestrijding van de COVID-19-crisis om vier belangrijke redenen:

- Het gaat over een louter uitstel van betaling van zeer korte duur

en is beperkt tot 73 landen. De opgeschorte schuldbetalingen voor 2020 worden toegevoegd aan schuldbetalingen van 2022 tot 2024.

- Het moratorium treedt niet automatisch in werking maar moet worden aangevraagd, en er moet een overeenkomst met het IMF⁵⁵ over worden afgesloten.
- Het moratorium dekt alleen de bilaterale publieke schulden en (nog) niet de schulden aan het IMF en de multilaterale ontwikkelingsbanken, waaronder de Wereldbank.
- Het uitstel van betaling omvat geen bindende bepalingen voor private schuldeisers. Zij worden door de G20 alleen 'uitgenodigd' om op 'vrijwillige basis' soortgelijke maatregelen te nemen⁵⁶.

Uiteindelijk dekt dit moratorium maar 14 miljard dollar aan bilaterale schulden⁵⁷. Dat is minder dan 3,5% van de voorziene betalingen voor 2020 van de schuldenlast van lage- en middeninkomenslanden⁵⁸.

2.4. – Wat moet er gebeuren?

"Het argument van een noodtoestand is nog nooit zo sterk geweest"⁵⁹, op een moment waarop de uitstaande overheidsschuld van alle ontwikkelingslanden samen voor 2020 en 2021 oploopt tot 2700 miljard dollar⁶⁰. En dus zijn er dringend noodmaatregelen van schuldkwijtschelding nodig om ervoor te zorgen dat de strijd tegen armoede en ongelijkheid niet drastisch wordt teruggedraaid.

UNCTAD stelt voor de landen in het Zuiden een crisispakket steunmaatregelen van 2500 miljard dollar voor.

"Het argument van een noodtoestand is nog nooit zo sterk geweest"

VN-EXPERT BOHOSLAVSKY

Een onderdeel daarvan is de oproep tot de onmiddellijke bevrozing van de betalingen van de staatsschuld (zonder opgelegde voorwaarden) gevolgd door een aanzienlijke schuldverlichting: een inspanning vergelijkbaar met wat er na de Tweede Wereldoorlog voor de Duitse schuld is gedaan, onder toezicht van een onafhankelijk orgaan.

Samen met meer dan tweehonderd andere organisaties wereldwijd⁶¹ vraagt 11.11.11 de onmiddellijke en onvoorwaardelijke kwijtschelding van de uitstaande schulden voor 2020 en 2021 van ontwikkelingslanden, zowel wat betreft de schuld aan bilaterale, multilaterale en private crediteurs.

Waarom?

- Deze schulden kunnen als 'onhoudbare schulden'⁶² gekwalificeerd worden, aangezien ze overheden beletten om te voldoen aan hun primaire verplichtingen ten opzichte van hun bevolking om mensenrechten te garanderen en aan basisbehoeften van burgers te voldoen.
- Uit simulaties blijkt dat, in tegenstelling tot scenario's die zich beperken tot uitzonderlijke IMF-leningen of tot een loutere opschorting (moratorium) van de bilaterale schuld in 2020, alleen een kwijtschelding (annulering) een excessieve schuldenlast voorkomt en een belangrijke bijdrage vormt tot een effectieve financiering van de crisis⁶³.

Op iets langere termijn is de oprichting van een eerlijk en transparant multilateraal mechanisme nodig voor de herstructurering van overheidsschulden.

11.11.11 vraagt aan België met betrekking tot zijn bilaterale schuld om:

- de bilaterale schuldbetalingen voor 2020 en 2021 waarvan zij crediteur is kwijt te schelden;
- een transparante audit uit te voeren van alle resterende uitstaande bilaterale schuld aan België om zo de illegale, ondraaglijke en ongeoorloofde schulden te identificeren die onvoorwaardelijk moeten worden geannuleerd;
- overheidssteun aan private schuldeisers afhankelijk te stellen van de voorwaarde dat ze hun vorderingen op ontwikkelingslanden voor 2020 en 2021 kwijtschelden.

11.11.11 vraagt dat België op multilateraal niveau:

- pleit voor de realisatie van de twee bovenvermelde maatregelen: de kwijtschelding van schulden voor 2020 en 2021 en de oprichting van een multilateraal mechanisme;
- de Belgische expertise omtrent de wet rond aasgierfondsen deelt en pleit voor soortgelijke wetgeving in andere landen en de EU.

Voor meer info zie: Briefing paper "Een antwoord op de COVID-19-crisis: België en de kwijtschelding van de schuld van landen in het Zuiden"⁶⁴

3

FISCALITEIT

RACE
TO THE BOTTOM
OF RECHTVAARDIGE
FISCALITEIT?

Belastingen heffen is vaak de duurzaamste en effectiefste manier voor overheden om inkomsten te genereren en publieke diensten te financieren. Een studie van USAID stelt dat een toename van 10% binnenlandse publieke financiering leidt tot een toename van 17% in uitgaven voor publieke gezondheidszorg in lage-inkomenslanden⁶⁵. Ontwikkelingssamenwerking (ODA) en leningen hebben ook hun rol te spelen, maar zijn minder duurzaam en gaan vaak gepaard met voorwaarden die nieuwe uitdagingen creëren (zie hoofdstukken over schulden en ontwikkelingssamenwerking).

Belastingen spelen een cruciale rol, maar niet alle vormen van belastingen zijn hetzelfde. "Algemeen geldt dat hoge belastingtarieven voor goederen en diensten en lage tarieven voor inkomen, vermogen en eigendom leiden tot onrechtvaardige en discriminerende resultaten."⁶⁶ "Belastingen hebben het meeste potentieel om bij te dragen aan de vraag tot groei en economische stabiliteit wanneer ze op hoge inkomens gericht zijn en op speculatieve transacties."⁶⁷

3.1. – Situatie vóór de crisis

Vaststelling 1: bedrijven en grote vermogens moeten steeds minder belastingen betalen

Sinds de jaren 80 hebben overheden belastingen op grote bedrijven en grote vermogens sterk teruggeschroefd. Volgens het IMF zijn de hoogste marginale belastingtarieven⁶⁸ op inkomens gezakt van gemiddeld ongeveer 60% in 1980 naar minder dan 30% in 2017 in lage-inkomenslanden⁶⁹. De welvaart van grote vermogens bestaat meestal uit activa (zoals aandelen en vastgoed) eerder dan uit looninkomsten en wordt meestal tegen zeer lage tarieven belast. Ook de gemiddelde tarieven op wereldschaal van de vennootschapsbelasting zijn gedaald van meer dan 40% in 1980 tot minder dan 25% in 2015⁷⁰.

Als de trend zich in hetzelfde tempo voortzet, zal het wereldgemiddelde in 2052 0% bereiken. Het probleem van belastingcompetitie tussen landen zet letterlijk de *race to the bottom* in. Niet alleen proberen landen zich aantrekkelijk te maken voor investeringen door belastingtarieven van de vennootschapsbelasting te verlagen, daarnaast nemen de belastingvoordelen voor multinationals toe.

Vaststelling 2: multinationals en grote vermogens zijn steeds vindingrijker geworden in fiscale optimalisatie, of ook: belastingontwijking

Multinationals verschuiven tot 40% van hun winsten naar belastingparadijzen en tot 8% van het financiële vermogen van particulieren wereldwijd wordt verborgen op belastingparadijzen,

volgens de econoom Gabriel Zucman⁷¹. De kostprijs van belastingontwijking voor overheden is enorm. Wereldwijd verliezen ze tussen de 500 en 600 miljard dollar per jaar aan belastinginkomsten⁷². "Voor lage-inkomenseconomieën bedragen de gederfde inkomsten zo'n 200 miljard dollar – een hoger percentage van het bbp dan bij geavanceerde economieën en meer dan de ongeveer 150 miljard dollar die ze elk jaar aan buitenlandse ontwikkelingshulp ontvangen."⁷³

**200
miljard dollar**

**verlies per jaar voor
lage-inkomenslanden door
belastingontwijking**

Vaststelling 3: naast de verliezen die ontwikkelingslanden door het globale systeem van belastingcompetitie en belastingontwijking leiden, verliezen ontwikkelingslanden ook door de manier waarop hun nationale belastingssystemen georganiseerd zijn

Zo is het percentage belastinginkomsten als deel van het bbp in ontwikkelingslanden (20% van het bbp in Latijns-Amerika, 18% in Azië en 15% in Afrika) significant lager dan in de meeste 'geavanceerde' economieën (ongeveer 30%), waardoor ook het herverdelingspotentieel significant lager is.

Daarnaast geldt dat belastingsystemen in ontwikkelingslanden minder progressief en minder herverdelend zijn dan in OESO-landen⁷⁴, al is er een wereldwijde tendens sinds de jaren 80 naar minder progressieve belastingsystemen⁷⁵ (zie kader). De uitbreiding van belastingen op consumptie zoals de btw en de belasting op goederen en diensten in ontwikkelingslanden werd in belangrijke mate gestimuleerd door het IMF.⁷⁶ In ruil voor leningen legt het IMF onder andere fiscale voorwaarden op die vaak regressief maar nooit progressief zijn⁷⁷.

3.2. – Impact van de crisis

Doordat er minder economische activiteiten zijn, dalen de belastinginkomsten voor overheden sterk. De OESO voorspelt dat de belastinginkomsten door de coronacrisis sterker zullen dalen dan tijdens de financiële crisis van 2008⁷⁸. Tussen 2007 en 2009

daalden de belastingen met ongeveer 11,5%⁷⁹. In ontwikkelingslanden komt dat des te harder aan, omdat belastinginkomsten daar sowieso al lager liggen en omdat ze sterker afhankelijk zijn van belastingen uit consumptie, zoals btw.⁸⁰ Belastinginkomsten dalen op een moment dat er extra geld nodig is voor de gezondheids- en economische impact van de crisis. Wanneer inkomsten ontbreken, moeten overheden op zoek naar nieuwe leningen. Dat brengt ons terug bij het verhaal over schulden.

3.3. – Reacties van overheden

De eerste reacties van overheden op de crisis situeerden zich voornamelijk aan de uitgavenzijde om te antwoorden op de gezondheids- en economische situatie. In dit verband zagen we ook enkele fiscale maatregelen van overheden die nog niet als doel hadden om inkomsten te genereren, maar om investeringen aan te trekken en bedrijven te steunen.

Zoals we al aangaven in de inleiding, zijn landen in het Zuiden getuige van een ongeziene kapitaalvlucht en van een val in buitenlandse investeringen. In reactie daarop creëren sommige landen fiscale stimulansen, zoals een verlaging van de

Kenia en Indonesië hebben hun vennootschapsbelasting verlaagd met 5% als onderdeel van hun COVID-19-responsplan, wat een domino-effect zou kunnen hebben in de regio

vennootschapsbelasting, om de terugval in buitenlandse investeringen tegen te gaan, zonder dat er enig bewijs is dat dergelijke maatregelen tot investeringen en groei leiden⁸¹. “Kenia en Indonesië bijvoorbeeld hebben hun vennootschapsbelasting verlaagd met 5% als onderdeel van hun COVID-19-responsplan, wat een domino-effect zou kunnen hebben in de regio”⁸².

Voor landen in het Zuiden met natuurlijke rijkdommen brengt dat extra risico's met zich mee: ze gaan in competitie om buitenlandse investeerders aan te trekken en zetten daarmee verder de *race to the bottom* op het vlak van belastinginkomsten in.

In een aantal Europese landen (Denemarken, Polen, België en Frankrijk) werd eind april aangekondigd dat bedrijven die dochterondernemingen hebben in belastingparadijzen niet in aanmerking komen voor staatssteun. De filosofie daarachter is dat bedrijven die hun eerlijke fiscale bijdrage niet leveren ook hun recht op overheidssteun opgeven.

PROGRESSIEVE VERSUS REGRESSIEVE BELASTINGEN

Indirecte belastingen zijn belastingen die worden geheven op de verkoop van goederen of diensten zoals btw, accijnzen of douanerechten. Het gaat over een vast bedrag of percentage voor een product of dienst. In dat opzicht is dit type belasting regressief omdat het niet gelinkt is aan het inkomen. Iemand die minder verdient, betaalt hetzelfde tarief, en dus meer in relatieve termen.

Directe belastingen, zoals belastingen op inkomen, vermogen of winst, worden rechtstreeks geheven op het vermogen of op het inkomen van personen of bedrijven. Het is een belasting die zich aanpast aan de situatie van de belastingbetaler. Het herverdelingspotentieel van dergelijke belastingen is groter.

Alleen zijn er vragen te stellen bij de concrete invulling en daardoor de effectieve impact van die maatregel. Op de verschillende lijsten van belastingparadijzen die gehanteerd worden, ontbreken cruciale landen die belastingontduiking en -ontwijking faciliteren. De vraag is dus of het meer is dan een cosmetische maatregel.

3.4. – Wat moet er gebeuren?

Om de inkomensnood en de opbouwende schuldenlast te kunnen financieren is er nood aan nieuwe fiscale maatregelen.

1. Belastingontwijking voorkomen en de fiscale *race to the bottom* stoppen door meer internationale samenwerking

We gaven hierboven al aan dat ontwikkelingslanden disproportioneel de gevolgen dragen van belastingontwijkingactiviteiten. De coronacrisis heeft de nood aan sterkere internationale samenwerking om dat te voorkomen nog versterkt.

– Enerzijds vereist dat meer transparantie. Om ervoor te zorgen dat bedrijven belastingen betalen waar ze opereren, is het cruciaal dat burgers zicht hebben op de belastingen die multinationals betalen in de landen waar ze actief zijn (o.a. via publieke rapportage per land)⁸³.

– Anderzijds vereist dat meer fiscale samenwerking door cruciale hervormingen aan het internationale fiscale systeem. Multinationale ondernemingen

moeten worden belast op basis van hun geconsolideerde winsten (principe van unitaire taxatie), waarbij de belastingrechten tussen overheden verdeeld worden op basis van een overeengekomen formule. Dat systeem moet worden aangevuld met een effectieve minimumbelasting op winsten van multinationals. Beide aspecten liggen op tafel binnen de huidige internationale OESO-onderhandelingen over 'BEPS 2.0' (Base Erosion and Profit Shifting)⁸⁴, al zou het principe van unitaire taxatie slechts op een heel beperkt deel van de winsten van multinationals toegepast worden.

Tax Justice Day 28 juni 2020 voor de Financietoren in Brussel

Enkele feiten voor België

- In 2019 hebben bedrijven die in België gevestigd zijn **172 miljard euro overgemaakt** naar belastingparadijzen buiten de Europese Unie⁸⁵.
- België is enerzijds zelf het slachtoffer van internationale belastingontwijking en belastingcompetitie, maar draagt anderzijds ook een verantwoordelijkheid op dit vlak. De in 2016 ingevoerde innovatieaftrek biedt bedrijven **85% korting op hun belastingfactuur**, waardoor het effectief belastingtarief kan dalen tot 3,75% en waardoor dit een van de agressiefste belastingvoordelen in de Europese Unie is⁸⁶.

11.11.11 vraagt dat België een ambitieuzere rol opneemt in de strijd tegen belastingontwijking en -competitie, zowel nationaal als binnen Europa en de OESO.

- 11.11.11 vraagt dat de Belgische regering de maximale implementatie van de OESO-aanbevelingen en de Europese richtlijnen garandeert en aanvullende initiatieven die belastingontwijking en -competitie tegengaan steunt (zoals publieke land-per-landrapportering, de verdere harmonisering van de vennootschapsbelasting en een geloofwaardige zwarte lijst van belastingparadijzen op Europees niveau).
- 11.11.11 vraagt dat België, in het kader van de BEPS 2.0-onderhandelingen van het 'inclusieve kader' van de OESO, pleit voor een zo ruim mogelijke en universele toepassing van het beginsel van de unitaire taxatie, alsook voor een ambitieus minimumtarief van de vennootschapsbelasting.

2. Meer fiscale rechtvaardigheid om de nodige inkomsten te genereren

– Overwinsten belasten

Sommige bedrijven, waaronder de grote techbedrijven, maakten grote winsten tijdens deze epidemie. Naar het voorbeeld van de heffing van belastingen op overwinsten van militaire leveranciers tijdens Wereldoorlog II, kan een belasting geheven worden op bedrijven die door de specifieke omstandigheden van de epidemie enorme winsten boeken. Zo'n overwinst kan worden berekend door de recente winsten te vergelijken met de gemiddelde winsten van voorbije jaren en kan vervolgens tegen een zeer hoog tarief belast worden⁸⁷.

– Vermogen meer belasten

Om de economische impact van de crisis te kunnen financieren, is het noodzakelijk dat de grootste vermogens hun deel van de last dragen. "In Zuid-Afrika zou een vermogensbelasting op de rijkste 1% een bedrag kunnen opleveren dat overeenkomt met 29% van het recente pakket steunmaatregelen van de regering."⁸⁸ "In Latijns-Amerika zijn er minstens negen landen (waaronder Bolivia, Brazilië, Chili, Ecuador, Paraguay en Peru) die nieuwe belastingmaatregelen gericht op de ultrarijken bespreken sinds maart 2020."⁸⁹

– Meer progressieve belastingssystemen creëren en ondersteunen

Het is belangrijk dat belastingssystemen, in het bijzonder in ontwikkelingslanden, hervormd worden zodat ze progressiever zijn. Dat wil zeggen dat de grootste schouders de zwaarste lasten dragen. Daartoe moeten belastingssystemen minder steunen op indirecte belastingen (bijv. btw) en meer op directe belastingen (bijv. op hoge inkomens en de

winstgevendste bedrijven). Overwinsten en hoge vermogens belastingen zijn daar voorbeelden van. Maar, belastingontwijking ondermijnt substantieel het inkomenspotentieel van dit type belastingen. Multinationale bedrijven, bijvoorbeeld, die hun winsten naar belastingparadijzen verhuizen, zullen weinig voelen van een verhoging van het belastingtarief. Vandaar het belang van transparantie en samenwerking in het internationale belastingstelsel (zie eerste aanbeveling).

11.11.11 vraagt dat België een coherent internationaal fiscaal beleid voert dat geen negatieve spill-overeffecten op ontwikkelingslanden heeft.

- Dat betekent enerzijds dat België potentieel negatieve effecten van zijn belastingbeleid in kaart brengt, *harmful tax practices* schrapt die bedrijven mogelijk incentives geven om belastingen te ontwijken, en onevenwichtige belastingverdragen heronderhandelt.
- Anderzijds betekent het dat België binnen zijn ontwikkelingsbeleid inzet op *domestic resource mobilization*⁹⁰.

3. Bedrijven die belastingen ontwijken uitsluiten van staatssteun

"Door gebruik te maken van belastingparadijzen om hun fiscale bijdrage te verminderen, geven ondernemingen logischerwijs hun aanspraak op overheidssteun op in landen waar de meeste van hun activiteiten plaatsvinden⁹¹." De uitsluitingslijsten van belastingparadijzen die een aantal Europese landen gebruikt om ondernemingen uit te sluiten van overheidssteun, hebben duidelijk hun beperkingen. Europese landen die een cruciale rol spelen in massale belastingoptimalisering (zoals Nederland,

Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland) staan niet op die lijsten.

Een betere oplossing is om van begunstigde ondernemingen te eisen dat ze per land een gedetailleerde boekhouding publiceren. Op die manier zouden grote ondernemingen verplicht zijn om informatie te publiceren over elk van hun dochterondernemingen over de hele wereld, zoals het aantal werknemers en de aangegeven en de werkelijk betaalde belastingen⁹². De informatie over de belastingen, waar ze die betalen en welke activiteiten ze waar uitvoeren, zou het eindelijk mogelijk moeten maken om na te gaan wie belastingen ontduikt en dus zo uitgesloten kan worden van overheidssteun.

11.11.11 vraagt dat België de voorwaarde van publieke transparantie (via publieke land-per-landrapportage) ook koppelt aan alle vormen van overheidssteun in de toekomst.

4. Belasten van specifieke sectoren

– De vervuiler betaalt

De aanpak van de klimaatcrisis is dringend en moet een centrale plaats krijgen in al het beleid dat wordt uitgetekend naar aanleiding van de postcoronarecessie. Een belangrijke hefboom in de transitie naar een koolstofarme samenleving is ecofiscaliteit. Vooral wanneer er in de nasleep van de pandemie wordt gedacht aan steun voor bepaalde sectoren, zoals de luchtvaartsector, kan die niet los gezien worden van engagementen van die sectoren om de klimaatdoelstellingen te respecteren en van een (fiscaal) beleid dat hen daartoe stimuleert. Maar ook los van staatssteun is het dringend tijd voor een verschuiving van taksen naar uitstoot en vervuiling.

Enkele concrete voorstellen kunnen op internationaal niveau een verschil maken en tegelijk middelen genereren voor de strijd tegen de klimaatcrisis:

- Verdedig de invoering van **border tax adjustment measures** aan de Europese grenzen op ingevoerde producten die zijn geproduceerd zonder rekening te houden met de koolstofprijs, en ruimer ook met de minimale sociale en milieunormen. Op die manier draagt Europa bij aan de verduurzaming van producten en dus het behalen van de klimaatdoelstellingen buiten de grenzen. De opbrengsten moeten onder andere dienen voor de financiering van uitdagingen in de ontwikkelingslanden (onder andere via het Green Climate Fund).
- Op globaal niveau moet men denken aan een **'klimaatbeschadings-taks'**⁹³: bedrijven en sectoren belasten die fossiele brandstoffen ontginnen. Twintig bedrijven zijn sinds 1965 samen verantwoordelijk voor meer dan een derde van de wereldwijde uitstoot van CO₂ en methaan, de twee belangrijkste broeikasgassen. Het zijn allemaal producenten van fossiele brandstoffen.⁹⁴ Dat bedrijven moeten betalen voor de schade die ze aanrichten, is geen nieuw idee: vergelijk het met compensatieregelingen voor asbestslachtoffers. Concreet gaat het om een heffing per ton CO₂ die gepaard gaat met de ontginning van steenkool, olie en gas, die stijgt naarmate we de cruciale datum 2050, naderen wanneer de wereld koolstofarm moet zijn. De opbrengsten van die taks – of alleszins een deel ervan – kunnen dienen ter compensatie voor klimaatbeschade op globaal niveau, zonder dat dat weegt

op de noodzakelijke financiering voor aanpassing en koolstofarme ontwikkeling.

- Voer een **kerosinetaks** in op Europees niveau. Volgens Bond Beter Leefmilieu wordt het belastingvoordeel voor de luchtvaart door de vrijstelling van belasting op vliegtuigbrandstof geschat op 27 miljard euro per jaar op Europees niveau, en 500 miljoen euro per jaar op Belgisch niveau.⁹⁵ Tegelijk is de luchtvaartsector een belangrijke verantwoordelijke voor de klimaatcrisis. Dat is niet houdbaar. Een kerosinetaks kan tegelijk sturend werken in de aanpak van de klimaatcrisis en inkomsten opleveren voor klimaatbeleid, internationale solidariteit en compensatie voor klimaatschade.

– Financiële transactietaks

Speculatie en flitskapitaal creëren geen toegevoegde waarde. Wanneer de financiële sector niet langer ten dienste staat van de reële economie, is dat nefast voor duurzame ontwikkeling. Zeker in tijden waarin de schade van de crisis in de miljarden gaat, moet er worden gekeken naar de middelen die de financiële markten zelf kunnen voorzien.

11.11.11 vraagt om werk te maken van een ambitieuze financiële transactietaks, die een breed gamma van financiële producten dekt (aandelen, overheidsobligaties, repo's en afgeleide producten). Een dergelijke taks kan niet alleen extra middelen opbrengen, maar ook financiële speculatie ontmoedigen.

4

REMITTANCES

GELDTRANSFERS
ONDER
DRUK

Verschillende cruciale inkomstenbronnen van ontwikkelingslanden kenden een sterke terugval toen Europa in lockdown ging. In het eerste hoofdstuk hadden we het al over de daling van grondstoffenprijzen en de inkomsten die wegvielen door toerisme. Daarnaast trok kapitaal massaal weg uit ontwikkelingslanden. Hieronder focussen we op het geld dat arbeidsmigranten terugsturen naar hun herkomstland.

4.1. – Situatie vóór de crisis

Geldtransfers van particulieren naar hun families zijn een belangrijk onderdeel van de inkomsten van ontwikkelingslanden. Alles samen waren die middelen in 2019 3,6 keer hoger dan de officiële wereldwijde ontwikkelingssamenwerking. Voor veel landen is het de belangrijkste externe financieringsbron geworden. De afgelopen tien jaar stegen remittances met meer dan 50%; vorig jaar bereikten ze een recordbedrag van 554 miljard dollar.

Remittances zijn cruciaal in de strijd tegen de armoede en om de ontwikkelingsdoelstellingen te halen. Onderzoek in 71 ontwikkelingslanden geeft aan dat een stijging van 10% van die transfers

naar een land, leidt tot een daling van 3,5% van het aantal mensen dat moet leven met minder dan 1 dollar per dag. **Remittances vormen een onmisbare bron van inkomsten voor naar schatting 800 miljoen mensen.** Veel mensen zijn afhankelijk van die middelen voor gezondheidszorg, onderwijs, voedselvoorziening, enz.⁹⁶

Nigeria bijvoorbeeld ontvangt jaarlijks meer dan 22 miljard dollar van zijn landgenoten in het buitenland. In Haïti zijn remittances goed voor 30% van het bbp. In Liberia en Gambia gaat het om ongeveer een kwart van hun bbp. In Mali en Senegal ligt dat rond de 10%.

4.2. – Impact van de crisis

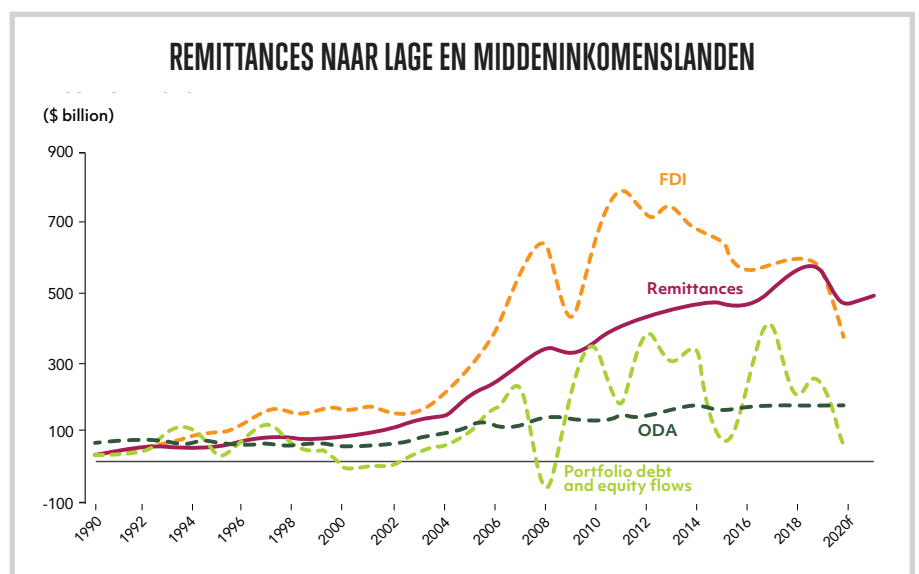
Die inkomstenbron dreigt in elkaar te storten nu arbeidsmigranten wereldwijd zwaar getroffen zijn door de crisis. De werkloosheid neemt toe in de belangrijkste regio's vanwaaruit remittances verstuurd worden: Europa, de VS en de Golfstaten. **Arbeidsmigranten werken**

“Remittances are a lifeline in the developing world – especially now. Countries have already committed to reduce remittance fees to 3 percent, much below the current average levels. The crisis requires us to go further, getting as close to zero as possible.”

VN SECRETARIS-GENERAAL ANONIO GUTERRES
19/03/2020

vaak in zwaar getroffen sectoren (zoals horeca, huishoudhulp en toerisme) en onder kwetsbare statuten. Ook in België steeg de werkloosheid de voorbije periode sterker bij mensen met een migratieachtergrond.⁹⁷

De Wereldbank voorziet dat de **remittances naar ontwikkelingslanden dit jaar met 19,7% (109 miljard dollar) zullen terugvallen.** De gevolgen daarvan

Bron: World Bank

zijn verwoestend in veel ontwikkelingslanden die nu al kreunen onder de economische gevolgen van de coronacrisis. **In het door oorlog verscheurde Jemen gingen de remittances er tussen januari en april met 80% op achteruit.** 1 op de 10 mensen is er afhankelijk van remittances om te voorzien in zijn basisnoden. 13% van het bbp in

Jemen bestond in 2019 uit remittances. **Over heel Sub-Sahara-Afrika zouden remittances in 2020 met 23% terugvallen. Ook voor Latijns-Amerika voorspelt de Wereldbank een terugval van 19,3%.⁹⁸** In de Filipijnen zou een terugval in remittances van 20% naar schatting 380.000 mensen in extreme armoede storten.⁹⁹

Daarbij moeten we wel benadrukken dat het gaat over schattingen. Er zijn redenen om optimistischer te zijn. De Wereldbank voorspelt een daling in dollar. Tegelijkertijd speelt een devaluatie van munten in veel ontwikkelingslanden. In Mexico daalde de waarde van de peso ten opzichte van de dollar met 20% sinds de start van de crisis. In die context zou

© Bobby Yip - Reuters

een daling van 20% remittances in dollar naar Mexico nog altijd betekenen dat een soortgelijk bedrag in peso Mexico bereikt.

Aan de andere kant zijn er redenen tot pessimisme. De voorspellingen van de Wereldbank gaan alleen uit van een daling in remittances per migrant en vertrekken van een gelijk aantal migranten. Terwijl de crisis ook de mogelijkheden tot migratie sterk heeft ingeperkt en er dus minder migranten zijn die geld kunnen versturen.¹⁰⁰ Hoe dan ook is de impact groot.

Voor transfers naar Sub-Sahara-Afrika bijvoorbeeld wordt gemiddeld bijna 10% kosten betaald.

4.3. – Reactie van het beleid

11.11.11 wijst al vele jaren op de veel te hoge transferkosten die de transferbedrijven zoals Western Union aanrekenen. Voor transfers naar Sub-Sahara-Afrika bijvoorbeeld wordt gemiddeld bijna 10% kosten betaald. Internationaal is afgesproken (in het kader van de duurzame ontwikkelingsdoelen, de SDG's) om die kosten naar 3% terug te brengen.

VN-secretaris-generaal António Guterres vraagt nu om de inspanningen te vergroten om de kosten zo dicht mogelijk bij 0 te brengen.¹⁰¹

4.4. – Wat moet er gebeuren?

11.11.11 vraagt de minister van Ontwikkelingssamenwerking en Financiën Alexander De Croo om dringend de bedrijven uit de sector bij elkaar te brengen en de kosten om geld te verzenden zo dicht mogelijk bij 0 te brengen tijdens de coronacrisis.

Op langere termijn is een plan van aanpak nodig om structureel werk te maken van goedkopere remittances. De overheid moet regelgevend optreden en de drempels verlagen die een eerlijk speelveld bemoeilijken. Op die manier komt er meer ruimte voor kleinere spelers op een markt die nu gedomineerd wordt door enkele grote bedrijven.

5

PUBLIEKE FINANCIERING

WELKE
MIDDELEN
VOOR
INTERNATIONALE
HERVERDELING?

Steeds meer internationale uitdagingen vragen steeds meer middelen om ze aan te pakken. Zoals we ook al in de vorige hoofdstukken uitlegden, zien we in de praktijk dat die middelen er nog niet zijn. Er blijft nood aan aanvullende middelen door internationale solidariteit. De belofte van rijke landen om 0,7% van hun bni te besteden aan ontwikkelingssamenwerking, wordt nog altijd niet gehaald. De beloofde 100 miljard dollar per jaar voor de internationale klimaatfinanciering moet er vanaf dit jaar liggen: of dat het geval is, is door onduidelijkheid over de cijfers voor discussie. Bovendien worden die schaarse publieke middelen steeds vaker ingezet waarvoor ze niet dienen. Het eigenbelang bij de inzet van ontwikkelingssamenwerkingsmiddelen is terug van nooit helemaal weggeweest.

Wat betreft de internationale klimaatfinanciering, gaat op globaal niveau het merendeel naar uitstootvermindering (mitigatie). Dat is uiteraard belangrijk, maar de meest kwetsbare landen hebben vooral nood aan aanpassing aan de klimaatcrisis (adaptatie) en ook daarvoor moet dus voldoende financiering worden voorzien. De COVID-19-crisis zet dat alles wellicht nog verder onder druk. Daarom moeten rijke landen in het algemeen en België in het bijzonder ambitieuzere doelen stellen en dringend extra middelen voor ontwikkelingssamenwerking en internationale klimaatfinanciering vrijmaken. Die middelen moeten worden ingezet voor een duurzame aanpak van armoede en ongelijkheid waarbij mensenrechten centraal staan.

5.1. – Situatie vóór de crisis

De internationale uitdagingen waarvoor we staan, zijn groot; dat was ook zo vóór de komst van deze pandemie: de klimaatcrisis, migratie, vrede en veiligheid, toenemende schuldenlast ... Deze uitdagingen overstijgen de klassieke Noord-Zuidopdeling en vragen om een globale aanpak met internationale financiering. In de realiteit zien we het tegenovergestelde.

Vaststelling 1: meer uitdagingen, maar niet meer middelen

Officiële ontwikkelingssamenwerking (*official development assistance* of ODA) is een belangrijke hefboom voor ontwikkeling. Waarom? Het is belangrijk dat er voor globale uitdagingen zoals wereldwijde gezondheid publieke middelen voorhanden zijn. Het is een recht voor iedereen, en overheden hebben daarin een verantwoordelijkheid. Meer zelfs, de sterke schouders moeten meer bijdragen dan anderen. Hoewel de investeringen

in de private sector en remittances de welvaart kunnen verhogen en de armoede kunnen terugdringen, kunnen zij niet de universele verlening van openbare diensten zoals onderwijs en gezondheid financieren. Toch zijn die cruciaal in de strijd tegen armoede en ongelijkheid. ODA is bovendien, in tegenstelling tot andere financieringsstromen, minder volatiel en heeft een duidelijke doelstelling.

Hetzelfde geldt voor de publieke internationale klimaatfinanciering: die moet bijdragen aan de globale strijd tegen de klimaatcrisis, waarbij historische vervuilers een verantwoordelijkheid hebben om kwetsbare landen bij te staan in hun klimaatuitdagingen. Private financiering speelt een belangrijke rol in de aanpak van de klimaatcrisis, maar het is vooral publieke financiering die kan tegemoetkomen aan de grootste noden van de meest kwetsbare landen.

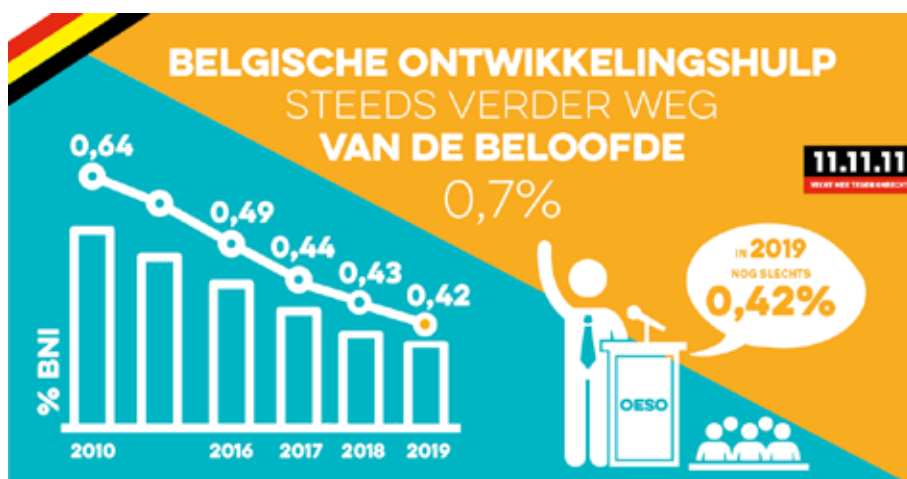
Zorgwekkend is dat de ODA de laatste jaren niet toeneemt, terwijl de uitdagingen dat wel doen. Nochtans is het een vijftig jaar oude belofte van de rijke landen om 0,7% van het bni aan ontwikkelingssamenwerking te spenderen.

ODA – cijfers 2019

- Wereldwijd: 0,30% van het bni
- EU: 0,45% van het bni
- België: 0,42% van het bni
- Wereldwijd lopen ontwikkelingslanden 200 miljard dollar mis omdat de 0,7% niet wordt gehaald.

Bovendien worden deze cijfers vaak opgeklopt met uitgaven waarvan we vinden dat ze wel belangrijk zijn, maar die niet als ODA zouden mogen worden aangerekend. Het bekendste voorbeeld is de eerstejaarsopvang van

ODA IN BELGIË SINDS 2010

Bron: 11.11.11 op basis van gegevens OESO-DAC

vluchtelingen in België zelf. Dat mag officieel als ODA worden aangerekend, maar draagt op geen enkele manier bij aan de structurele aanpak van armoede en ongelijkheid in de wereld.

Wat betreft de internationale klimaatfinanciering, is 2020 een belangrijk jaar. In 2009 werd het engagement aangegaan om de klimaatfinanciering te laten stijgen tot een jaarlijks bedrag van 100 miljard dollar vanaf 2020 (publieke en gemobiliseerde private financiering). Deze financiering moet 'nieuw en additioneel' zijn. Door onduidelijke afspraken over de rapportering zijn de cijfers elk jaar voer voor discussie. Wat wel als een paal boven water staat, is dat de financiering amper 'nieuw en additioneel' kan worden genoemd:

Internationale klimaatfinanciering – cijfers 2018

Van de 80,7 miljoen euro die België in 2018 rapporteerde, werd maar liefst 98% ook als ODA gerapporteerd, terwijl de ODA-middelen zoals eerder gesteld dalen. Dezelfde trend zien we op globaal niveau.

Vaststelling 2: toenemend eigenbelang in plaats van focus op het globale

De schaarse ODA-middelen worden vaker ingezet voor het eigenbelang van donoren. Een trend die nooit helemaal weg is geweest. Tot aan de val van de Muur ging ontwikkelingssamenwerking niet over de vraag of mensen er beter van werden, maar diende het om landen en hun leiders aan zich te binden. Het hoeft in se niet zo'n groot probleem te zijn dat we zelf beter worden van onze ontwikkelingsinspanningen, maar ze moeten hun doelstellingen – armoedebestrijding, ongelijkheden aanpakken en duurzame ontwikkeling mogelijk maken – wel waar maken¹⁰². En daar knelt de schoen. Zo wijst 11.11.11 al een aantal jaar op de grote druk die EU-belangen inzake migratie zetten op de ontwikkelingsbudgetten.

Vaststelling 3: meer leningen in plaats van giften die schulden doen toenemen

Steeds meer donoren verkiezen leningen boven giften. Bovendien is de graad van *concessionaliteit* (hoe zacht de lening is in vergelijking met normale

marktvoorwaarden) afgenomen. Zeker voor de minst ontwikkelde landen is deze concessionaliteit zeer belangrijk. Het maakt het verschil tussen extra middelen krijgen om ontwikkeling te financieren en een onhoudbare schuldenlast verhogen die hen nog verder in de armoede dreigt te duwen¹⁰³. In een recent rapport heeft de UNCTAD vastgesteld dat de toename van ODA aan deze landen sinds 2011 voornamelijk te wijten is aan een toename in leningen en dat de giften stabiel gebleven zijn of zelfs gedaald¹⁰⁴. Hetzelfde geldt voor de internationale klimaatfinanciering: uit de laatste rapportering van de OESO blijkt dat in de periode 2013-2017 de publieke giften met 25% toenamen, terwijl de leningen verdubbelden.¹⁰⁵

België is wel een goeie leerling in de klas. Het overgrote deel van zijn ODA en internationale klimaatfinanciering bestaat uit giften.

Vaststelling 4: steeds verdere versterking van de rol van de private sector

De ontwikkelingssamenwerkingsarchitectuur is de voorbije jaren complexer en minder transparant geworden. Belangrijke factoren daarin zijn de toenemende rol van de private sector als actor en medefinancier, en de nieuwe modaliteiten en instrumenten zoals *blending* en publiek-private partnerschappen¹⁰⁶. Het instrument *blending*, waarbij ODA wordt ingezet om private financiering te mobiliseren, won de laatste jaren snel aan populariteit, terwijl er weinig bewijs is voor de ontwikkelingsimpact ervan. Bovendien gaat dit type financiering voornamelijk naar middeninkomenslanden en naar sectoren als infrastructuur, telecom en energie¹⁰⁷.

5.2. – Reacties van overheden

Voor 2020 komt boven op de talrijke uitdagingen een pandemie met een inkomens- en economische crisis in haar kielzog. De coronacrisis overstijgt de klassieke Noord-Zuidaanpak en vraagt globale antwoorden. Toch zien we dat ook nu de rijke donorlanden niet thuis geven en de trends zoals hierboven geschetst verder op scherp worden gesteld. Bovendien roept de keuze van wat er met de al schaarse middelen moet gebeuren vragen op. De focus beperkt zich voorlopig te vaak tot onmiddellijke urgenties voor de gezondheidssector en de acute economische impact, zowel door België als door de EU. Dat moet worden aangevuld met vergelijkbare inspanningen voor sterkere en veerkrachtige systemen in de sociale sectoren.

Vaststelling 1: meer uitdagingen, zonder extra middelen

COVID-19 als gezondheidscrisis, maar vooral ook als socio-economische crisis, doet de nood aan globale financiering exponentieel toenemen, en dat op korte en middellange termijn.

SDG's – cijfers

UNCTAD schat dat er 2500 miljard extra nodig is om op koers te blijven voor de realisatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) de komende twee jaar. 500 miljard daarvan moet van ODA komen, aldus UNCTAD. Oxfam berekende dat 300 miljard een faire bijdrage is van de OESO-DAC-lidstaten aan die 500 miljard.

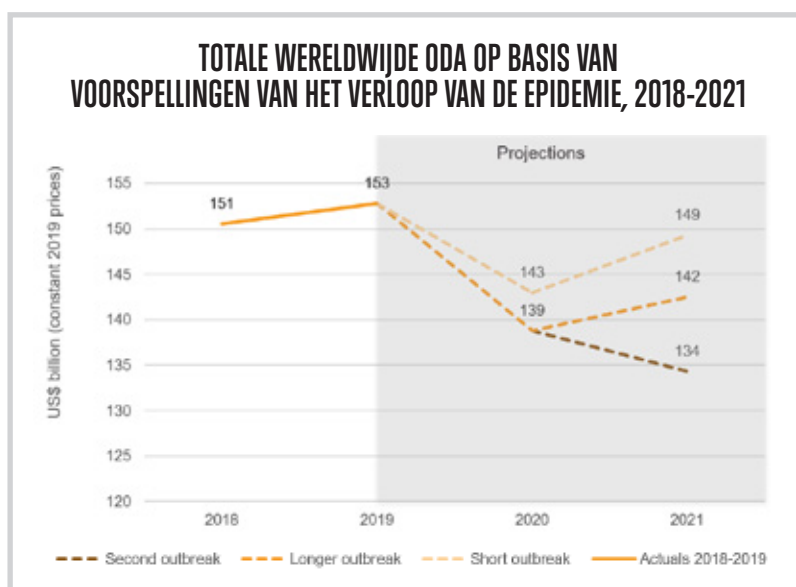
Volgens de Britse denktank ODI bedroeg op 30 april 2020 de respons van de DAC-donoren (de leden van het ontwikkelingscomité van de OESO) – voor zover er gegevens beschikbaar zijn – in totaal meer dan 22 miljard dollar. Hoewel niet al deze middelen als ODA kunnen worden aangerekend, vertegenwoordigt dat bedrag ongeveer 20 procent van de totale bilaterale officiële ontwikkelingssamenwerking in 2019¹⁰⁸. Dat staat veraf van de omvang van de inspanningen die nodig zijn en waartoe door verschillende organisaties, waaronder UNCTAD, werd opgeroepen¹⁰⁹.

Bovendien is het vaak onduidelijk of het om extra middelen gaat dan wel om een heroriëntering en de flexibele inzet van bestaande budgetten. Zo opereert België voornamelijk binnen de bestaande begroting voor 2020. Er werden wel voor 22 miljoen onderbenutte middelen van 2019 ingezet als humanitaire middelen, waardoor de middelen voor 2020 ook daadwerkelijk toenemen. De Europese Commissie stelt in haar relanceplan voor

om 15 miljard extra middelen voor het Europese ontwikkelingsbeleid te voorzien.

Het is niet ondenkbaar dat donoren in de nabije toekomst zullen snoeien in ontwikkelings-samenwerking en de internationale klimaatfinanciering om nationale investeringen te kunnen doen. En het wereldwijde bni zal door de economische recessie dalen, waardoor de 0,7% minder betekent in absolute cijfers. De internationale ngo Development Initiatives schetst een aantal scenario's. De schattingen variëren afhankelijk van de verschillende scenario's die zich voordoen in termen van de pandemie en de economische heropbouw. Naargelang het scenario is het mogelijk dat de officiële ontwikkelingshulp zowel in 2020 als in 2021 afneemt, van het niveau van 2019 (153 miljard dollar) tot 128 miljard dollar in 2021¹¹⁰.

Zelfs indien de ODA wereldwijd behouden blijft op het huidige niveau van (amper) 0,3% van het bni, betekent dat

Bron: Development Initiatives, Juni 2020, Covid-19 and financing projections for developing countries

voor ODA in 2021 een mogelijke terugval van 14 miljard dollar ten aanzien van 2019 door de economische terugval in donorlanden¹¹¹.

Daarnaast dreigt het uitstel van de klimaatop in Glasgow (COP26) en de tussentijdse klimaatonderhandelingen naar 2021 ook de aandacht voor de internationale klimaatfinanciering naar de

achtergrond te duwen op verschillende vlakken:

1. de verantwoording voor het al dan niet behalen van de 2020-doelstelling;
2. het aangaan van nieuwe engagementen vanaf 2021;
3. en de opstart van de gesprekken over een nieuwe doelstelling vanaf 2025.

**Vaststelling 2:
toenemend eigenbelang zien
we ook in deze crisis**

ODA-budgetten worden momenteel gebruikt om initiatieven te financieren die zowel de donorlanden als de ontwikkelde landen ten goede komen, zoals de ontwikkeling van vaccins en behandelingen voor COVID-19. Dat aanrekenen

als ODA dreigt de geloofwaardigheid van de ODA te ondermijnen als maatstaf voor de inspanningen van de donoren aan de ontwikkelingslanden¹¹².

Vaststelling 3: meer leningen in plaats van giften, de trend zet zich voort

De Europese Commissie mag dan wel extra middelen voor het internationale aspect willen voorzien binnen haar relanceplan, het gaat voornamelijk om leningen. Ook die trend wordt dus voortgezet en riskeert de schuldenlast te verhogen.

Vaststelling 4: rol van ontwikkelingsbanken en BIO

Donoren verschuiven geleidelijk aan hun aandacht van de gezondheids crisis naar de ondersteuning van economische heropbouw. In lijn met de toegenomen aandacht voor de mobilisering van privatesector-ontwikkelingsfinanciering, adviseren beleidsmakers en experts om in dat verband een versterkte rol toe te kennen aan ontwikkelingsbanken en aan *blending*. *Blending* zien donoren als een antwoord op het creëren van extra middelen, ondanks het beperkte bewijs omtrent ontwikkelingsimpact.

Ontwikkelingsbanken zijn volgens voorstanders¹¹³ het best geplaatst om de private sector in ontwikkelingslanden te steunen en te redden wanneer overheden die middelen niet hebben: op korte termijn om noodfinanciering te geven aan bestaande klanten en op middellange tot lange termijn als belangrijke financier voor economische reconstructie. Eurodad (het Europese middenveldnetwerk dat werkt rond schulden en ontwikkeling) plaatst daarbij twee bedenkingen¹¹⁴:

- De hoge verwachtingen dat ontwikkelingsbanken ontwikkelingseconomieën kunnen transformeren richting *bounce back better* lijken eerder onrealistisch op basis van recent onderzoek¹¹⁵.
- Daarnaast gelden de uitdagingen en risico's die verbonden zijn aan het inschakelen van ontwikkelingsbanken ook in een aanpak van economisch herstel. Zo riskeert de centrale rol van ontwikkelingsbanken in een donoraanpak de bias op het vlak van sectoren (vooral in productieve sectoren) en landen (vooral in middeninkomenslanden en opkomende economieën) en het aantrekken van investeerders voor sociale en publieke sectoren te versterken.

Ook België volgt de keuze om in te zetten op de private sector en wendt bestaande middelen flexibel aan om zo 20 miljoen extra te kunnen geven aan zijn ontwikkelingsbank BIO in de aanpak van COVID-19.

5.3. – Wat moet er gebeuren?

De middelen voor ontwikkelingssamenwerking en internationale klimaatfinanciering moeten stijgen, zodat de beloftes worden gerealiseerd: de vijftig jaar oude belofte om 0,7% van het bni aan ontwikkelingssamenwerking te spenderen en de belofte om jaarlijks 100 miljard dollar te voorzien voor internationale klimaatfinanciering die 'nieuw en additioneel' is.

11.11.11 vraagt dat België actie onderneemt op volgende vlakken:

1. De Belgische regering moet nog dit jaar extra middelen voorzien voor internationale solidariteit. Die stijging moet zich ook voordoen in absolute cijfers.

2. De volgende regering moet een bindend groeipad uittekenen voor een ODA-budget van 0,7% van het bni, ten laatste te behalen tegen 2024. Ook het parlement vroeg dat groeipad in een resolutie eind 2019¹¹⁶.
3. De volgende federale regering moet in samenspraak met de regio's een groeipad uittekenen voor een Belgische bijdrage aan de internationale klimaatfinanciering van minstens 500 miljoen euro per jaar, ten laatste vanaf 2023. Die middelen moeten 'nieuw en additioneel' zijn, dus niet wege op de beloofde middelen voor ontwikkelingssamenwerking.
4. De huidige en toekomstige Belgische regeringen moeten de geloofwaardigheid van ODA als maatstaf voor inspanningen van donoren aan ontwikkelingslanden behouden. Dat betekent dat bestedingen die niet rechtstreeks bijdragen aan de strijd tegen armoede en ongelijkheid in ontwikkelingslanden, zoals vluchtelingen in eigen land opvangen of vaccins ontwikkelen die ook de rijke landen ten goede komen, niet worden meegeteld als ODA.
5. ODA-middelen moeten dienen voor de aanpak van armoede en ongelijkheid, met een focus op sectoren die bewezen hebben dat ze werken in deze aanpak, zoals onderwijs, gezondheidszorg en sociale bescherming. Mensenrechten moeten centraal staan en lokaal democratisch eigenaarschap moet gegarandeerd zijn. Bij de internationale klimaatfinanciering moet België een focus op adaptatie behouden, zoals het dat nu al doet.

6

CONCLUSIE

De impact van deze crisis op ontwikkelingslanden is vele malen groter dan de financiële crisis van 2008-2009. In de voorbije hoofdstukken beschreven we een aantal belangrijke factoren van de impact van de economische schok door COVID-19 op de overheidsfinanciën van ontwikkelingslanden en de beperkte marge die ze hebben om daarop te kunnen antwoorden: de stagnerende handel, de inkomensschok (o.a. door de terugval in *remittances* en toerisme, de ongeziene kapitaalvlucht en de daling van grondstoffenprijzen), de zich verder opbouwende schuldenlast, de dalende belastinginkomsten en de twijfelende ontwikkelings-samenwerkingsmiddelen die worden ingezet.

Dat alles kwam boven op een **situatie vóór de crisis, getypeerd door ongelijke en onrechtvaardige economische verhoudingen**. Ongebreidelde vrijhandel ten koste van ecologische en sociale criteria, sluimerende schuldencrisissen in ontwikkelingslanden, afwezige globale coördinatie om belastingontwijking en -competitie aan te pakken, stagnerende ODA-cijfers en ruim onvoldoende aandacht voor de klimaatuitdagingen van ontwikkelingslanden. De grote ongelijkheid in de wereld is stuitend. Ze was dat al vóór COVID-19, maar deze crisis versterkt die nog. Bovendien is de ongelijke situatie waarin veel ontwikkelingslanden en bevolkingsgroepen zich bevinden niet hun keuze, noch hun schuld. De schuldopbouw bijvoorbeeld werd niet veroorzaakt door economisch wanbeheer in eigen land, maar door economisch en financieel wanbeheer op mondiaal niveau¹¹⁷, aldus UNCTAD.

Bovendien dragen ontwikkelingslanden disproportioneel de gevolgen van internationale belastingontwijkingsactiviteiten, maar zijn ze bijvoorbeeld wel ondervertegenwoordigd in de huidige OESO-onderhandelingen over fiscaliteit van multinationale bedrijven. En misschien wel het sprekendste voorbeeld: de klimaatcrisis richt nu al menselijke en economische schade aan, voornamelijk in de landen die er het minst verantwoordelijk voor zijn.

Waar moeten we dan wel naartoe?
"We won't get back to normal because normal was the problem."

UNCTAD stelt het duidelijk in een van zijn eerste rapporten over de crisis en hoe beleidsmakers erop zouden moeten reageren. "De uitdaging moet niet worden geframed alsof we simpelweg een ontwrichtende schok moeten over-

winnen en naar een anderszins wenselijk groeipad van vóór de crisis terugkeren. Het is noodzakelijk de reacties op de COVID-19-schok zo vorm te geven dat de wereldeconomie in een zorgzamere, inclusievere en financieel stabielere richting wordt geheroriënteerd."¹¹⁸

Een evenwichtiger mondiale economische verdeling, een socialere en milieuvriendelijkere economie die de klimaat- en ecologische crises stopt, kan alleen maar tot stand komen als de regels worden veranderd. Vrijhandel, ongebreidelde accumulatie van rijkdom en belastingontwijking terwijl er enorme armoede is, enorme sociale ongelijkheid en vernieling van de natuur en het klimaat, moeten aan banden worden gelegd ten voordele van een betere verdeling van welvaart en een grondstof- en koolstofarme samenleving.

11.11.11 schuift de volgende algemene aanbevelingen naar voren:

- Herdenk de globale handelsregels.
- Herdenk het internationale schuldstelsel.
- Voorkom belastingontwijking en -competitie.
- Maak werk van de internationale financieringsbeloftes, met name om 0,7% van het bni aan ontwikkelingssamenwerking en op globaal vlak 100 miljard dollar per jaar aan internationale klimaatfinanciering te spenderen.

We zitten in dezelfde storm, maar niet in dezelfde boot. Toch zijn we niet alleen door de verspreiding van het virus maar ook economisch wereldwijd met elkaar verbonden. "Als opkomende en ontwikkelingseconomieën lijden onder een diepe economische en financiële crisis zal dat ook aanzienlijke *spillback*-effecten creëren voor geavanceerde economieën"¹¹⁹.

BRONNEN

- 1 https://en.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemic
- 2 https://en.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemic_lockdowns
- 3 https://en.wikipedia.org/wiki/Coronavirus_recession
- 4 https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm
- 5 <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=2299>
- 6 <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=2313>
- 7 <https://twm.my/title2/climate/info.service/2020/cc200602.htm>
- 8 FAO (2018). The State of Food Security and Nutrition in the World: Building Climate Resilience for Food Security and Nutrition, <http://www.fao.org/3/I9553EN/i9553en.pdf>
- 9 <https://www.wfp.org/news/covid-19-will-double-number-people-facing-food-crises-unless-swift-action-taken>
- 10 https://www.mo.be/nieuws/vn-boeren-ontwikkelingslanden-moeten-dringend-covid-19-steun-krijgen?utm_content=buffer0a828&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer
- 11 <https://reliefweb.int/report/vanuatu/issue-brief-new-vulnerability-covid-19-and-tropical-cyclone-harold-create-perfect>
- 12 <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=2315>
- 13 <http://www.oecd.org/newsroom/global-economy-faces-a-tightrope-walk-to-recovery.htm>
- 14 <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=400&n=2051&menu=35>
- 15 Zie: <https://www.mo.be/ opinie/handelsbeleid-en-de-sdg-s-mission-unfulfilled>
- 16 https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm
- 17 Zie bijvoorbeeld De Tijd: <https://www.tijd.be/ondernemen/milieu-energie/coronavirus-duwt-prijzen-zonnepanelen-hoger/10207031>; <https://www.tijd.be/dossier/europareeks/europese-ministers-ongerust-over-aanlevering-medicijnen-uit-china/10207946>; <https://www.tijd.be/ondernemen/transport/havens-verwachten-grote-corona-impact/10209335>
- 18 https://eiti.org/es/implementing_country/32
- 19 <https://trade4devnews.enhancedif.org/en/news/covid-19-least-developed-countries-and-financial-support>
- 20 <https://blogs.worldbank.org/african/how-will-covid-19-impact-africas-trade-and-market-opportunities>
- 21 https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm
- 22 https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr858_e.htm
- 23 https://g20.org/en/media/Documents/G20_Trade%20&%20Investment_Ministerial_Statement_EN.pdf
- 24 [https://www.who.int/news-room/detail/30-03-2020-joint-statement-by-qu-dongyu-tedros-adhanom-ghebreyesus-and-roberto-azevedo-directors-general-of-the-food-and-agriculture-organization-of-the-united-nations-\(fao\)-the-world-health-organization-\(who\)-and-the-world-trade-organization-\(wto\)](https://www.who.int/news-room/detail/30-03-2020-joint-statement-by-qu-dongyu-tedros-adhanom-ghebreyesus-and-roberto-azevedo-directors-general-of-the-food-and-agriculture-organization-of-the-united-nations-(fao)-the-world-health-organization-(who)-and-the-world-trade-organization-(wto))
- 25 <http://www.iuf.org/w/?q=node/7517>
- 26 https://twm.my/title2/intellectual_property/info.service/2020/ip200407.htm
- 27 <https://twm.my/announcement/CSOLetter-Access%20to%20Treatment%20Developing%20and%20Least%20Developed%20Countries.pdf>
- 28 <https://corporateeurope.org/en/2020/05/corona-lobby-watch>
- 29 <https://longreads.tni.org/pandemic-profiteers/>
- 30 <https://www.acerislaw.com/the-covid-19-pandemic-and-investment-arbitration/>
- 31 <http://s2bnetwork.org/sign-the-pen-letter-to-governments-on-isds-and-covid-19/>
- 32 https://m.standaard.be/cnt/dmf20200401_04909923
- 33 Zie Hogans speech en conversatie tijdens een onlineconferentie van het Ierse Institute of International and European Affairs (IIEA) op 6 mei 2020: https://ec.europa.eu/info/events/citizens-dialogues/citizens-dialogue-online-commissioner-phil-hogan-2020-may-06_en
- 34 <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-international-trade-issues-and-actions-494da2fa/>
- 35 https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/june/tradoc_158779.pdf
- 36 Fresnillo, I., "Out of service. How public services and human rights are being threatened by the growing debt", EURODAD, februari 2020, <https://eurodad.org/outofservice>
- 37 Institute of International Finance, "Global Debt Monitor", november 2019, <https://www.iif.com/Research/Capital-Flows-and-Debt/Glob-al-Debt-Monitor>
- 38 UNCTAD, "The Covid-19 shock to developing countries: towards a "whatever it takes" programme for the two-thirds of the world's population being left behind", maart 2020, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gds_tdr2019_covid2_en.pdf
- 39 Fresnillo, I., "Out of service. How public services and human rights are being threatened by the growing debt", EURODAD, februari 2020, p. 19, <https://eurodad.org/files/pdf/1547133-out-of-service-how-public-services-and-human-rights-are-being-threatened-by-the-growing-debt-crisis.pdf>. De private schuld is het sterkst gestegen en bedraagt 139% van het bbp. Aangezien private schuld in tijden van crisis via reddingsoperaties vaak publieke schuld wordt, is het belangrijk om ook de private schuldopbouw in de gaten te houden.
- 40 UNCTAD, "From the Great Lockdown to the Great Meltdown: Developing Country Debt in the Time of Covid-19", april 2020, p. 3, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gdsinf2020d3_en.pdf
- 41 Fresnillo, I., "Out of service. How public services and human rights are being threatened by the growing debt", EURODAD, februari 2020, p. 19, <https://eurodad.org/files/pdf/1547133-out-of-service-how-public-services-and-human-rights-are-being-threatened-by-the-growing-debt-crisis.pdf>

- 42 UNCTAD, "From the Great Lockdown to the Great Meltdown: Developing Country Debt in the Time of Covid-19", april 2020, p. 3, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gdsinf2020d3_en.pdf
- 43 Fresnillo, I., "Out of service. How public services and human rights are being threatened by the growing debt", EURODAD, februari 2020, p. 19, <https://eurodad.org/files/pdf/1547133-out-of-service-how-public-services-and-human-rights-are-being-threatened-by-the-growing-debt-crisis.pdf> p. 27
- 44 https://eurodad.org/covid19_debt1
- 45 https://eurodad.org/covid19_debt1
- 46 IMF, "List of LIC DSAs for PRGT-Eligible Countries", november 2019, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/dsalist.pdf>
- 47 Diezelfde monitor geeft aan dat heel wat van deze landen ook zeer kwetsbaar zijn voor de klimaatcrisis en dat de schuldenlast druk zet op hun capaciteit om daarmee om te gaan.
- 48 <https://www.odi.org/blogs/10801-low-income-country-debt-three-key-trends>
- 49 <https://jubileedebt.org.uk/press-release/coronavirus-worsens-debt-crisis-in-poor-countries>
- 50 Denis, G. et al., «Un vautour peut en cacher un autre. Ou comment nos lois encouragent les prédateurs des pays pauvres endettés», Rapport de la plate-forme dette & développement et du CNCD-11.11.11, mei 2009, https://www.cncd.be/IMG/pdf/RAPPORT_FONDS_VAUTOURS_2009.pdf
- 51 De G20 is een organisatie van ministers van Financiën en centrale bankbestuurders van de Europese Unie en 19 afzonderlijke landen (de Verenigde Staten, Argentinië, Australië, Brazilië, Groot-Brittannië, Canada, China, Frankrijk, Duitsland, India, Indonesië, Italië, Japan, Mexico, Rusland, Saudi-Arabië, Zuid-Afrika, Zuid-Korea en Turkije).
- 52 De Club van Parijs is een informele groep van publieke crediteuren opgericht in 1956 en bestaat uit 22 donorlanden. Op basis van een set aan regels bepalen ze hoe en aan wie ze schuldverlichting toekennen.
- 53 Paris Club, persbericht, "Debt suspension initiative for the poorest countries – ADDENDUM (*)", 15 april 2020, <http://www.clubdeparis.org/en/communications/press-release/debt-suspension-initiative-for-the-poorest-countries-addendum-15-04>. We wijzen erop dat van de oorspronkelijke 77 begunstigde landen er uiteindelijk 4 werden uitgesloten (Soedan, Syrië, Zimbabwe en Eritrea) vanwege hun achterstallige betalingen aan het IMF of de Wereldbank.
- 54 "Joint Statement by World Bank Group President David Malpass and IMF Managing Director Kristalina Georgieva on Outcome of G20 Finance Ministers' Meeting", 15 april 2020, <https://www.worldbank.org/en/news/statement/2020/04/15/joint-statement-by-world-bank-group-president-david-malpass-and-imf-managing-director-kristalina-georgieva-on-outcome-of-g20-finance-ministers-meeting>
- 55 Het IMF kondigde op 13 april de kwijtschelding aan van de uitstaande schulden voor de 25 armste landen van mei tot december 2020 (215 miljoen dollar, oftewel 1% van de betalingen die de armste landen in 2020 verwachten). Maar in werkelijkheid ziet het IMF niet af van zijn vorderingen, aangezien het zal worden terugbetaald via het Disaster Response and Assistance Trust Fund, een fonds dat door verschillende donorlanden wordt gefinancierd en dat in de eerste plaats zal worden gebruikt voor deze terugbetalingen en niet voor de crisisrespons.
- 56 Paris Club, persbericht, 30 april 2020, "Collaboration between the Paris Club and the IIF to support the DSSI" <http://www.clubdeparis.org/en/communications/press-release/collaboration-between-the-paris-club-and-the-iif-to-support-the-dssi-30>
- 57 Volgens gegevens van de Wereldbank en het IMF die minister Alexander De Croo op 22 april in het Comité voor Buitenlandse Betrekkingen citeerde. Compte-rendu intégral, Commission des relations extérieures, 22 april 2020, p. 7.
- 58 Eind 2020 moet 415 miljard dollar worden terugbetaald door lage- en middeninkomenslanden. UNCTAD, "The Covid-19 shock to developing countries: towards a «whatever it takes» programme for the two-thirds of the world's population being left behind", maart 2020, p. 8, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gds_tdr2019_covid2_en.pdf. Een publicatie van UNCTAD van april 2020 spreekt voor 2020 en 2021 over een bedrag aan uitstaande betalingen voor alle ontwikkelingslanden samen van 2700 miljard dollar.
- 59 Citaat van de VN-expert Juan Pablo Bohoslavsky, Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights, particularly economic, social and cultural rights "COVID-19: Urgent appeal for a human rights response to the economic recession", Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), 15 april 2020, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Development/IE-Debt/20200414_IEDebt_urgent_appeal_COVID19_fr.pdf. Zie ook Toussaint, E., "Quand un Etat invoque l'état de nécessité pour suspendre le paiement de la dette, le caractère légitime ou non de celle-ci n'a aucune importance", Le Monde, 8 april 2020, https://www.lemonde.fr/dees/article/2020/04/08/quand-un-etat-invoque-l-etat-de-neeessite-pour-suspendre-le-paiement-de-la-dette-son-caractere-legitime-ou-non-n-a-aucune-importance_6035975_3232.html
- 60 UNCTAD, "From the Great Lockdown to the Great Meltdown: Developing Country Debt in the Time of Covid-19", april 2020, p. 7, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gdsinf2020d3_en.pdf.
- 61 <https://jubileedebt.org.uk/a-debt-jubilee-to-tackle-the-covid-19-health-and-economic-crisis-2>
- 62 "De houdbaarheid van de schuldenlast is niet alleen een financiële categorie, maar vereist ook dat de schuldenlast geen ondraaglijke opofferingen voor het welzijn van de samenleving met zich meebrengt". UNCTAD, "Sovereign Debt Workouts: Going Forward Roadmap and Guide", april 2015, p. 24.
- 63 Munevar, D., "Emergency financing for Low-Income Economies (LIE) to tackle COVID-19. Cost estimates for the impact of the crisis and emergency financing requirements", EURODAD, 2 april 2020, <https://eurodad.org/files/pdf/1547167-emergency-financing-for-low-income-economies-to-tackle-covid-19-cost-estimates-for-the-impact-of-the-crisis-and-emergency-financing-requirements.pdf>
- 64 Briefing paper: Een antwoord op de Covid-19-crisis: België en de kwijtschelding van de schuld van landen in het zuiden, <https://www.11.be/images/downloads/briefing-schulden-covid19-NL-20200630.pdf>
- 65 USAID, Analysis of the linkage between domestic revenue mobilization and social sector spending, juni 2016, accessed at: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/pbaae640.pdf
- 66 Carmona, M. Report of the Special Rapporteur on Extreme Poverty and Human Rights, 22 mei 2014. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2676346> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2676346>
- 67 UNCTAD, Trade and Development Report 2019, 2019. <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publication-id=2526>

- 68 Het hoogste marginale tarief geeft het tarief aan waartegen de laatste schijf van het inkomen wordt belast.
- 69 IMF, "IMF Fiscal Monitor: tackling inequality", Washington, 2017, <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2017/10/05/fiscal-monitor-october-2017>
- 70 Ibid.
- 71 Zucman, G., "40% des profits des multinationals sont délocalisés dans les paradis fiscaux", Le monde, 7 november 2017, https://www.lemonde.fr/paradise-papers/article/2017/11/07/40-des-profits-des-multinationales-sont-delocalises-dans-les-paradis-fiscaux_5211527_5209585.html.
- 72 Crivelli, E., De Mooij, R. & Keen, M., Base Erosion, Profit Shifting and Developing Countries, IMF working paper, mei 2015, p. 21, <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Base-Erosion-Profit-Shifting-and-Developing-Countries-42973>
- 73 Shaxson, N., "Tackling Tax Havens. The billions attracted by tax havens do harm to sending an receiving nations alike", IMF Finance & Development, September 2019, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2019/09/tackling-global-tax-havens-shaxon.htm>
- 74 IMF, "Taxing Times", Fiscal Monitor, oktober 2013, <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2016/12/31/Taxing-Times>
- 75 Prichard, W., "What Might An Agenda for Equitable Taxation Look Like?", Summary Brief No. 16., International Centre for Tax and Development, Brighton UK, 2018. <https://www.ictd.ac/publication/what-might-an-agenda-for-equitable-taxation-look-like/>
- 76 Buenaventura, M. en Miranda, C. "The IMF, Gender Equality and VAT", Bretton Woods Project, 2017. <https://www.brettonwoodsproject.org/2017/04/imf-gender-equality/>
- 77 Brunswijck, G., Unhealthy conditions. IMF loan conditionality and its impact on health financing. EURODAD, <https://eurodad.org/files/pdf/1546978.pdf>
- 78 OECD, "Tax and fiscal policy in response to the coronavirus crisis: strengthening confidence and resilience", may 2020, https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=128_128575-o6rakt0aa&title=Tax-and-Fiscal-Policy-in-Response-to-the-Coronavirus-Crisis
- 79 <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS>
- 80 <https://www.oxfamnovib.nl/kenniscentrum/blog-kenniscentrum/waarom-belastingen-cruciaal-zijn-voor-het-herstel-van-ontwikkelingslanden-na-corona>
- 81 ICRICT, "Four ways to tackle international tax competition", November 2016, <https://www.icriict.com/icriict-documents-four-ways-to-tackle>, p. 5
- 82 <https://www.globaltaxjustice.org/en/latest/depth-why-fair-taxation-matters-wake-pandemic>
- 83 Ondanks de internationale vooruitgang die de afgelopen jaren geboekt is, moeten er nog altijd inspanningen worden geleverd om de internationale belastingontduiking tegen te gaan:
- door het multilaterale systeem van automatische informatie-uitwisseling te versterken en werkelijk universeel te maken;
 - door het systeem van bekendmaking van de al gedeeltelijk op EU-niveau gevestigde eigenaars van trusts, ondernemingen en stichtingen wereldwijd uit te breiden;
 - door publieke land-per-landrapportage, waarbij bedrijven verplicht zijn om financiële en operationele data te publiceren over hun dochterondernemingen.
- 84 Meer info over BEPS zie: <https://www.oecd.org/tax/beps/>
- 85 <https://www.tijd.be/politiek-economie/belgie/algemeen/172-miljard-euro-stroomt-vanuit-belgie-naar-belastingparadijzen/10210995.html>
- 86 <https://taxfoundation.org/patent-box-regimes-europe-2019>
- 87 Center for economic and social rights, "Briefing: Progressive tax measures to realize rights", June 2020, https://www.cesr.org/sites/default/files/Brief%203%20Progressive%20Tax_.pdf
- 88 Ibid.
- 89 Financial Transparency Coalition, "Financial transparency coalition's statement on governments' response to Covid-19", <https://financialtransparency.org/wp-content/uploads/2020/05/FTC-Covid19-Response-Final-May-28.pdf>
- 90 Dat is het proces waarbij landen hun eigen middelen bijeenbrengen, zoals via fiscaliteit, en uitgeven om in de behoeften van hun bevolking te voorzien.
- 91 ICRICT, Report: The global pandemic sustainable economic recovery, and international taxation, june 2020, <https://www.icriict.com/press-release/2020/6/14/icriict-report-the-global-pandemic-sustainable-economic-recovery-and-international-taxation>
- 92 Gambini, A., "Multinationales: plus de transparence pour une justice fiscale", CNCD-11.11.11, Point Sud n°16, maart 2017, www.cncd.be/Multinationales-plus-de
- 93 https://www.stampoutpoverty.org/live2019/wp-content/uploads/2019/06/CDT_guide_web23.pdf
- 94 <https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/09/revealed-20-firms-third-carbon-emissions>
- 95 https://www.bondbeterleefmilieu.be/sites/default/files/files/beleid_2020_policy_briefing_steun_luchtvaart_nl.pdf
- 96 11.11.11, Onzichtbare stromen: Remittances uit België en hoe hun impact op ontwikkeling te versterken, mei 2017. https://limo.libis.be/primo-explore/fulldisplay?docid=LIRIAS1899379&context=L&vid=Lirias&search_scope=Lirias&tab=default_tab&lang=en_US&fromSitemap=1
- 97 Trends, Werkloosheid in Vlaanderen stijgt fors door coronacrisis, mei 2020. <https://trends.knack.be/economie/bedrijven/werkloosheid-in-vlaanderen-stijgt-fors-door-coronacrisis/article-news-1595871.html>.
- 98 World Bank Group, COVID-19 Crisis through a migration lens, april 2020. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/989721587512418006/pdf/COVID-19-Crisis-Through-a-Migration-Lens.pdf>
- 99 CGDEV, Migrant remittances will plummet, mei 2020. <https://www.cgdev.org/blog/migrant-remittances-will-plummet-here-what-means-global-development>
- 100 CGDEV, Migrant remittances will plummet, mei 2020. <https://www.cgdev.org/blog/migrant-remittances-will-plummet-here-what-means-global-development>

- 101 Antonio Guterres, "This is, above all, a human crisis that calls for solidarity", maart 2020. <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/above-all-human-crisis-calls-solidarity>
- 102 Van de Poel, J. (2020), Ontwikkelingssamenwerking heeft nood aan een eigen Greta Thunberg, in MO*, <https://www.mo.be/de-ontwikkelaars/ontwikkelingssamenwerking-heeft-nood-aan-eigen-greta-thunberg>
- 103 EURODAD (2020), Covid-19 and Official Development Assistance, <https://eurodad.org/files/pdf/1547400-covid-19-and-official-development-assistance-current-issues-and-challenges.pdf>
- 104 UNCTAD (2019), The Least Developed Countries Report. The present and future of external development finance, Geneva, https://unctad.org/en/PublicationChapters/ldcr2019_ch2_en.pdf
- 105 https://read.oecd-ilibrary.org/environment/climate-finance-provided-and-mobilised-by-developed-countries-in-2013-17_39faf4a7-en#page21
- 106 <https://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=2571>
- 107 EBA, Mobilising private development finance, 2020, <https://eba.se/wp-content/uploads/2020/01/2020-01-Mobilising-private-development-finance-3.pdf>; ODI, Blended finance in the poorest countries, 2019, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/12666.pdf>; Devinit, How blended finance reaches the poorest people, 2019, <https://devinit.org/resources/blended-finance-poorest-people/>
- 108 Dat is de totale ODA per land, zonder de core funding van de multilaterale ODA mee te tellen.
- 109 EURODAD (2020), Covid-19 and Official Development Assistance, <https://eurodad.org/files/pdf/1547400-covid-19-and-official-development-assistance-current-issues-and-challenges.pdf>
- 110 Development Initiatives (2020), COVID-19 and financing projections for developing countries, <https://devinit.org/resources/covid-19-and-financing-projections-developing-countries/?nav=more-about>
- 111 <https://devinit.org/publications/coronavirus-and-aid-data-what-latest-dac-data-tells-us/?nav=more-about#downloads>
- 112 <https://eurodad.org/files/pdf/1547400-covid-19-and-official-development-assistance-current-issues-and-challenges.pdf>
- 113 <https://www.edfi.eu/news/callforaction/> zie ook: <https://www.devex.com/news/how-dfis-are-responding-to-the-covid-19-crisis-97081> en <https://www.odi.org/publications/16844-development-finance-institutions-and-coronavirus-crisis>
- 114 Van de Poel, J., Covid-19 and Official Development Assistance Current issues and challenges, june 2020, https://eurodad.org/covid19_oda_challenges, p. 9.
- 115 <https://www.cgdev.org/publication/marginal-not-transformational-development-finance-institutions-and-sustainable>
- 116 De parlementaire resolutie vraagt "ten laatste tegen 2030". De koepels en federaties en hun leden zijn van mening dat België daar sneller werk van moet maken, ten laatste tegen 2024. <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/55/0692/55K0692006.pdf>
- 117 UNCTAD, "From the Great Lockdown to the Great Meltdown: Developing Country Debt in the Time of Covid-19", april 2020, p. 3, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gdsinf2020d3_en.pdf
- 118 UNCTAD, "The coronavirus shock: a story of another global crisis foretold and what policymakers should be doing about it", maart 2020, https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/gds_tdr2019_update_coronavirus.pdf
- 119 Singh, K., Briefing paper: COVID-19: A triple Whammy for Emerging Market and Developing Economies, april 23 2020, <https://www.madhyam.org.in/covid-19-a-triple-whammy-for-emerging-market-and-developing-economies/>

**11.11.11 VECHT TEGEN ONRECHT
EN VOOR DUURZAME VERANDERING
WANT IEDEREEN VERDIENT DEZELFDE BASISRECHTEN**

DOE MEE OP 11.BE EN

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

CONTACT

11.11.11

Koepel van de Vlaamse Noord-Zuidbeweging
Vlasfabriekstraat 11
1060 Brussel

(+32) (0)2 536 11 11
info@11.be

www.11.be